

แม่เรือเยยมสมุทร

ไปประเทศญี่ปุ่น

โดย

พ. ท.

บุตรและธิดา

พิมพ์แจกเป็นบรรณาการ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

น.อ. พระยาพิทักษ์ชลหาญ ร.น.

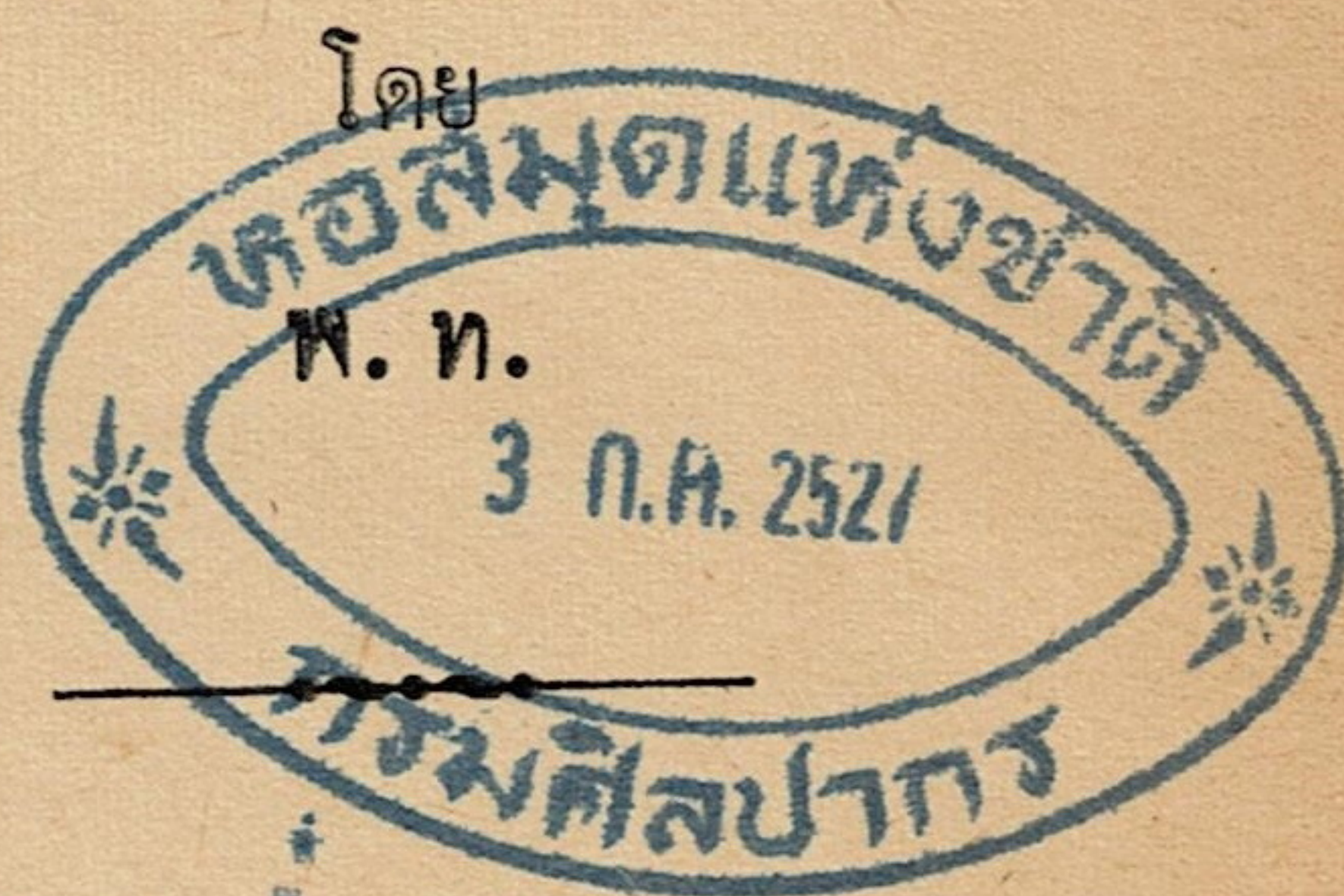
910.41

9W11191

ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส ธนบุรี

๓๒ เมษายน ๒๕๕๗

เมื่อเรอเยยมลุมทร
ไปประเทศญี่ปุ่น

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา
บุตรและธิดา

พิมพ์แจกเป็นบรรณาการ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

น.อ. พระยาพิทักษ์ชลหาญ ร.น.

ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส ธนบุรี

เลขที่

๒๐๗

เลขที่ ๙/๐.๔๑

๗ ๗๗๘

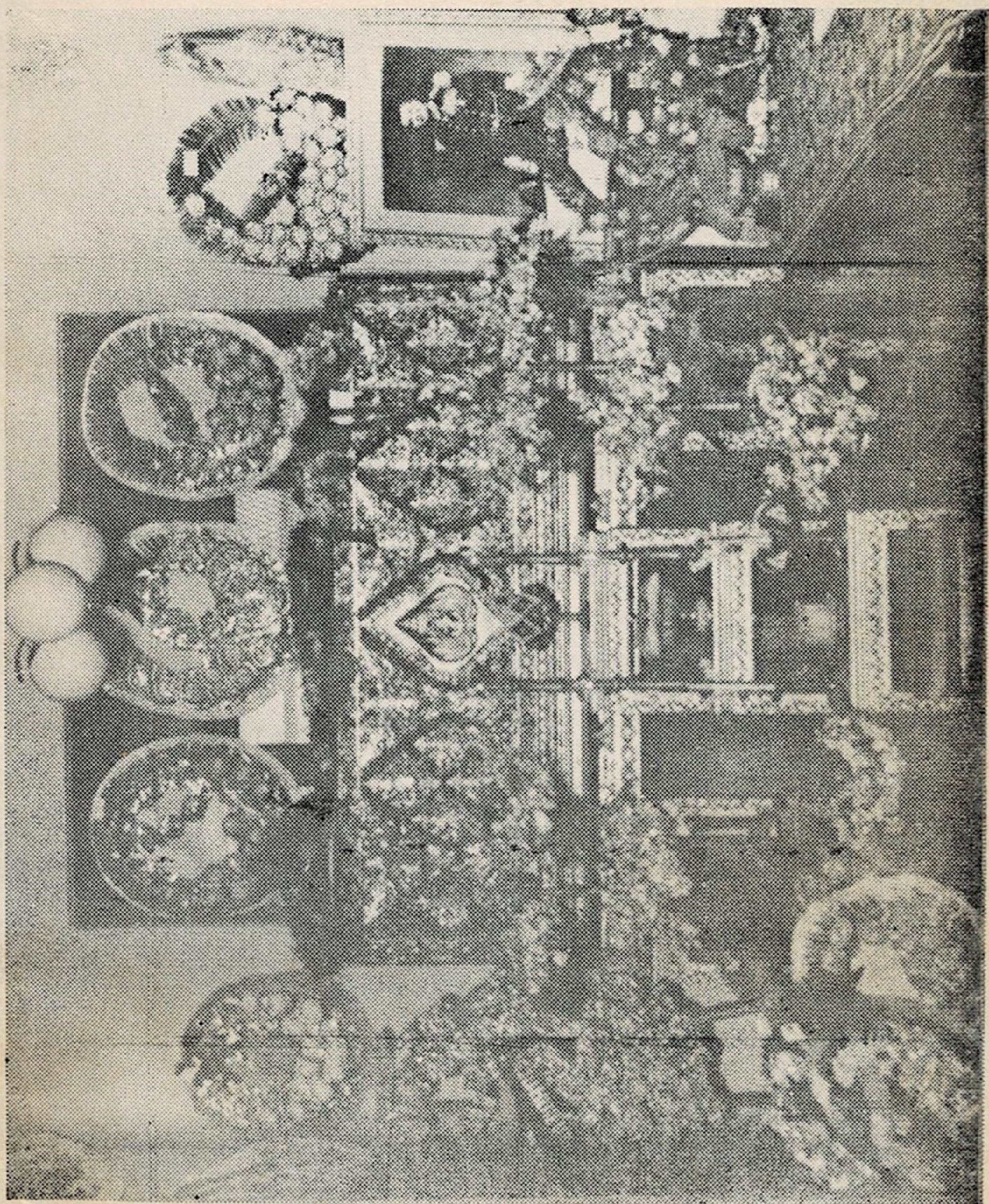
เลขที่ ๒๐ ๖๗๕ ๘๗๖๗ ๘๗

นาวาเอก พระยาพิทักษ์ชลหาญ

ชาตยะ วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๕

มรณะ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗

ประวัติ

นาวาเอก พระยาพิทักษ์ชลหาญ

นาวาเอก พระยาพิทักษ์ชลหาญ (พิน ดิศดิสาริบุตร)
เป็นบุตรนายวัน นางพง ดิศดิสาริบุตร เกิดที่บ้านตงอยุธยา
แม่น้ำเจ้าพระยา ตอนหลังตลาดบางรัก อำเภอบางรัก
พระนคร เมื่อวันท ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๙ ตรงกับวัน
อาทิตย์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ

ลำดับเครื่องยศสืบสายโลหิตและบุตรธิดา

พระยาพิทักษ์ชลหาญ มีญาติสืบสายโลหิตในบิดา
มารดาเดียวกัน คือ

๑. คุณหญิง พอน ชดปทานชนารักษ์ ภริยาอำมาตย์
เอก พระยาชดปทานชนารักษ์ (เจ้หยอง โหตรภาว-
นนท์)

๒. อำมาตย์เอก พระยาภาษาปวิตร (เตอ ดิศดิ-
สาริบุตร)

๓. คุณหญิง วิจารย์จักรกิจ (เพี้ยนสวาทะตุง)
ภริยา พด เรอตรพระยาวิจารย์จักรกิจ บุญชัยสวาทะตุง

(๒)

๔. นายต้นหวด ดัทธิสารบรรต

๕. นางผาด อาทรปฏิทติ ภริยาอำมาตย์โทพระอา
ทรปฏิทติ (กฤษ หงส์นันท)

ญาติของมชวคตอยู่เวदानคค คุณหญิงวิจารณ์จักรกิจ
และนางผาด อาทรปฏิทติ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระยาพิทักษ์ชลหาญได้ทำการ
สมรสกับคุณหญิงเกษร ธิดานายกมกก นางช่วยเงิน ณ
บ้านชอยกรมเจ้าท่า ตำบลตลาดน้อย พระนคร เกิดบุตร
และธิดาด้วยกัน ซึ่งในเวदानยงมชวคตอยู่คค

๑. นางประสิทธิ์กตมัย (ประหยัด เมนะเสวต) ภริยา
รองอำมาตย์เอกหลวงประสิทธิ์กตมัย (ประสิทธิ์ เมนะ-
เสวต

๒. นายประสิทธิ์ ดัทธิสารบรรต

๓. นางกรรณการ ดัทธิสารบรรต

การศึกษา

พระยาพิทักษ์ชลหาญ เมื่ออยู่ในวัยเด็กเป็นคนซุกซน
ชอบเล่นชนิดที่ทำให้บุคคลอื่นต้องตกใจ เช่นเอาเชือกผูก

คองทุตตายใหม่ซ่อนไว้โกตทางเดิน พอคนเดินมาโกตกตัง
 เชือกใหญ่มากกกคน บางคราวก็เอาด้ายผูกเงินเหรียญ
 บาทวางไว้โกตคนที่จะเห็นได้ง่าย เมื่อคนพบเขาจะหยิบ
 เงินกตังตายหุดอดให้เงินมาอยู่กับคน บางคราวก็จุดประ
 ทัดดอกใหญ่ โกตบ่อนไฟ ทักาดงเด่นเพดานให้ ดงชนใครจะ
 ดาแซงกนง กตบหัวเราะรู้ดีกว่าสนุกดี นอกจากนกชอบ
 เดินการพนันนอก เช่นไพ่ปอก หยอดหลุม ๆ เพราะในสมัย
 นั้นยังมีโรงบ่อนหวย ก.ช. และการพนันประเภทอื่น ๆ กระจาย
 อยุ่ทั่วไป และตามบริษัทใหญ่ของฝรั่งเช่นโรงตี
 โรงเต๋อย ท่าจอดเรือต้นค้ำ อเรือ เหลหาน ผู้จัดการบริษัท
 ก็อนุญาตให้ คนงานของเขาเดินการ พนัน ในบริเวณบริษัท
 ได้ ค่ำรวจไม่กล้าเข้ามาเข้าไปเกี่ยวของ เพราะพวกเขา
 อยู่ใกล้กับศาลกงสุล ถ้ามีคดีพวาทกันไม่ต้องขึ้นกับศาล
 ไทย เมื่อมีการพนันระบาคทั่วไปอย่างเปิดเผยจนเป็นดัง
 แวดล้อมที่จะนำให้เด็กเล็กคนได้ง่ายเช่นนี้ บิดามารดา
 ของเด็กในสมัยนั้นต้องคอยอบรมสั่งสอน กันมากกว่าปัจจุ
 บัน และการศึกษาในขณะนั้นก็ได้อาศัยวัดวาอาราม
 โดยมากส่วนการศึกษาภาษาอังกฤษ ที่พวกสอนศาสนาชน

(๔)

ฝรั่งได้สร้างเป็นโรงเรียนไว้นั้น มีน้อย เช่นโรงเรียนคริสต์
เตียน คำบดดำเหว และโรงอัสสัมชัญ คำบดบางรัก
เพราะฉนั้นบิดามารดาของเด็กทมกาดังพอจะให้ บุตรศึกษา
ภาษาอังกฤษได้ ก็ต้องอาศัยโรงเรียนที่กล่าวนามมา
แล้วเป็นส่วนใหญ่

เมื่อพระยาพิทักษ์ชดหาญ อยู่ในวัยที่จะรับการศึกษา
ได้แล้ว บิดาได้สั่งให้ไปศึกษา ณ ที่ใด ชอบหนีโรงเรียน
เด่มอ บิดาจึงเห็นว่าถ้าอยู่กรุงเทพ ฯ จะเสียคน จึงสั่ง
ให้ไปศึกษาที่เมืองสิงคโปร์ แล้วได้ศึกษา ณ เมืองนั้น
ตลอดเวลาทบดายงมชวตอย เมื่อบิดาดังแก่กรรมแล้ว
มารดาจึงได้ส่ง โทเรเดชให้กลับกรุงเทพ ฯ เมื่อถึงกรุง
เทพ ฯ แล้วมารดาได้ให้โอวาทว่า บิดาก็ไม่มีแล้ว กับทั้ง
ไม่มีผู้ใดจะอุปการะครอบครัวของเรา มารดาต้องทำ
งานหาเลี้ยงชีพตนเองและพวกน้องอีกหลายคน ขอให้
กตัญญูเสียใหม่จงตั้งใจ ไปเรียนวิชา ให้มีความรู้พอเลี้ยง
ตัวเองในภายหน้า จะได้ช่วยแรงของมารดาให้น้อยลง
พระยาพิทักษ์ชดหาญ เวदानันท์มีอายุประมาณ ๑๖ ปี ได้
กตัญญูเริ่มตนปรับปรุงตนเองตั้งแต่นั้นมา ได้เข้าไป

(๕)

ศึกษาณะโรงเรียนคริสต์เคียน ตำบลตำเห่ ต่อมาย้ายไป
โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ได้เรียนอยู่ถึงชั้น ๖ แต่ได้
รับประกาศนียบัตรเพียงชั้น ๕ แล้วได้ลาออกจากโรงเรียน
ไปเป็นล่ามในกรมกองตระเวนแผนกต่างประเทศ เมื่อวัน
ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ ในขณะนั้น นายอรรถเชนต ย.
ดอสน์ ชนชาติองกฤษ เป็นผู้บังคับบัญชา หรือเป็นคำ
แห่งเทียบเท่าอธิบดีกรมตำรวจปัจจุบัน พระยาพิทักษ์ชด
หาญได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๖๐ บาท ต่อมาได้
เลื่อนขึ้นเป็นเดือนละ ๖๕ บาท ครั้นต่อมาถึงวันที่ ๓๐
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงได้ลาออกจากกรมตระเวน ไป
สมัครเข้ารับราชการในหน้าที่เสมียนเอก กองหมายกระ
ทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ ๓๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับ
พระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๕๐ บาท และได้รับราชการ
อยู่ในกองหมายจนถึงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๘
จึงได้ลาออกไปขอสมัครเข้ารับราชการในกรมทหารเรือ

หน้าที่ในราชการทหารเรือ

เมื่อพระยาพิทักษ์ชดหาญได้มารับราชการกรมทหารเรือ
แล้ว ได้นำเพ็ญคนเป็นพุทธมามกะชนตลอดแถวรับราช

(๖)

การ ได้อุปถัมภ์เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ณ
วัดส้มพันรวงศ์ พระนคร ได้ดำริกราบทเมื่อวันที่ ๖
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ท่านได้ประพาศตนเป็นคนมีใจ
กว้างขวาง มีอารมณ์เย็นสุขุม มารยาทเรียบร้อย โอบ
อ้อมอารี และผูก ความ สำนึกต่อ ผู้ใหญ่ ผู้น้อย ตลอดจน
ญาติมิตร ไม่อิจฉาพยาบาท เอาเปรียบและเบียดเบียน
ต่อท่านผู้ใด ผู้ทุกคนเคยและรู้จักทรงทราบดี

ตำแหน่งหน้าที่ราชการของพระยาพิทักษ์ชลหาญ รับ
ราชการได้เจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับจากตำแหน่งต่ำ ไปสู่ตำแหน่ง
สูงดังต่อไปนี้

๑. ตำแหน่งปลัดทพเรือ ๒๓ พ.ศ. ๕๔-๓๓ พ.ศ. ๕๒
๒. ยกกกระบัตรกรมเรือกล ๑ มี.ย. ๕๒-๓๓ มี.ค. ๕๕
๓. ผู้ช่วยหัวหน้ากองพัสดุ ๓ เม.ย. ๕๖-๓๔ ก.ย. ๕๘
๔. ปลัดกรมฯพัสดุดทหารเรือ ๒๐ ก.ย. ๕๘-๓๖ เม.ย. ๖๒
(ยกเป็นกรม)
๕. ปลัดกรมยุทธโยธาทหารเรือ ๓๗ เม.ย. ๖๒-

(๗)

๖. ^{๒๒} รางขบวนช้างการกรมทหาร เวชชาโย ทะเด ๓๒ ก.ค.
๖๔-๓๘ ช.ค. ๖๖
๗. ^๒ ผู้ช่วยจเรทหารเรือแผนกธุรการ ๓๘ ช.ค. ๖๖-
๓ ม.ค. ๖๗
๘. ^๒ ทำการ ปลัดกรม พัดชู ทหารเรือ ๒ ม.ค. ๖๗-
๒๘ ก.ค. ๖๘
๙. ^๒ ปลัดกรมพัดชูทหารเรือ ๒๘ ก.ค. ๖๘-๓๗ ม.ค. ๗๕
๑๐. ^๒ คุลา การ ดำรง คัด กรมบัญชาการ กวาง ทหาร
เรือ ๗ เม.ย. ๖๘-๓๑ ก.ค. ๗๕
๑๑. ^๒ เจ้ากรมพัดชูทหารเรือ ๓๘ ม.ค. ๗๕-๓๑ ก.ค. ๗๕
๑๒. ^๒ ออกจากประจำการรับพระราชทาน บำนาญตั้งกิต
ติของบังคับบัญชาการกรมทหารเรือ ๓ ค.ค. ๗๕-๓๑ ม.ค. ๗๕
๑๓. ^๒ นายทหาร นอก ราช การ บำนาญ ๑ เม.ย. ๗๖-
๓๑ ช.ค. ๘๕
๑๔. ^๒ นายทหารพันราชการ รับบำนาญตั้งกิต กิตของบังคับ
การกองทัพบกเรือ ๑ ม.ค. ๘๕
๑๕. ^๒ หนึ่งหน้าทพเคษของพระยาพทกษชดหาญนนคอ ได้
เป็นต้นมุขบัญชาการกองเรืออัสระ แต่ประจำเรือเยี่ยมมสมุทรไป

(๘)

ข้อกำหนดค่าและเครื่องใช้ราชการประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่
๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึง ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

รับพระราชทานยศ

๑. ว่าที่เรือโท ๒๐ ช.ก. ๕๘-๕๙ เม.ย. ๕๓
๒. เรือโท ๓๐ เม.ย. ๕๓-๒๐ เม.ย. ๕๒
๓. เรือเอก ๒๓ มี.ย. ๕๒-๑๖ ก.ค. ๕๖
๔. นาวาตรี ๑๗ ก.ค. ๕๖-๒๔ พ.ค. ๕๙
๕. นาวาโท ๒๕ พ.ค. ๕๙-๒๘ มี.ค. ๖๓
๖. นาวาเอก ๒๘ มี.ค. ๖๓

รับพระราชทานบรรดาศักดิ์

๑. ชุนพรหมประชาธิบดี ๑๓ มี.ค. ๕๓-๒๗ พ.ค. ๕๗
๒. หดวงพรหมประชาธิบดี ๒๘ พ.ค. ๕๗-๓๐ มี.ย. ๖๒
๓. พระนเรนทรบดินทร ๑๓ มี.ย. ๖๒-๒๓ มี.ค. ๖๔
๔. พระยาพิทักษ์ชลหาญ ๒๔ มี.ค. ๖๔
๕. โปรดเกล้าฯ ให้ยกเด็กบรรดาศักดิ์ ๑๕ พ.ค. ๘๕
๖. โปรดเกล้าฯ ให้ใช้บรรดาศักดิ์ตามเดิม ๑๒ มี.ค. ๘๘

(๕)

รับพระราชทานเงินเดือน

เงินเดือนในกรมทหารเรือขณะนั้น แบ่งออกเป็น
๒ ประเภท คือ ก. และ ข. ตั้งแต่เรือตรีจนถึงนาวาโท
คือนอกจากนาวาเอกขึ้นไปไม่แยกประเภท คือ ประเภท ก.
เรือตรี ๓ เดือนละ ๓๐๐ บาท ประเภท ข. เรือตรี ๓
เดือนละ ๘๐ บาท นาวาโทชั้น ๓ ก. เดือนละ ๓๒๐ บาท
นาวาโทชั้น ๓ ข. เดือนละ ๓๐๐ บาท นายทหารชั้นสัญญาบัตร
ซึ่งสำเร็จการศึกษาจบหลักสูตรของโรงเรียนนายเรือ มี
พรรคนาวินและพรรคกดิน หรือสำเร็จการศึกษามากต่าง
ประเทศในวิชาอาชีพตามพรรคกกลาวนั้น จะได้รับเงินเดือน
ประเภท ก. นอกจากนั้นจะเป็นทหารหรือข้าราชการพลเรือน
ได้เลื่อนชั้นในตำแหน่งชั้นสัญญาบัตร จะได้รับเงินเดือน
ประเภท ข. ทั้งสิ้น

พระยาพิทักษ์ชลหาญ ได้รับพระราชทานเงินเดือน
ดังต่อไปนี้

เรือโท ๒ ข. ๒๓ พ.ศ. ๔๘-๓๓ พ.ศ. ๕๒

เรือเอก ๓ ข. ๓ มี.ย. ๕๒-๓๐ มี.ย. ๕๓

๒	๑	ก.ก.	๕๕-๓๓	พ.ก.	๕๕
๓	๑	ม.ย.	๕๕-๓๓	ม.ก.	๕๕
๓	๑	เม.ย.	๕๖-๓๓	ม.ย.	๕๖
๒	๑	เม.ย.	๕๗-๓๓	ม.ย.	๕๗
๓	๑	เม.ย.	๕๘-๓๓	ม.ย.	๕๘
๓	๑	เม.ย.	๕๙-๓๓	ม.ย.	๖๐
๒	๑	เม.ย.	๖๐-๓๓	ม.ย.	๖๑
๓	๑	เม.ย.	๖๑-๓๓	ม.ย.	๖๒
๓	๑	เม.ย.	๖๒-๓๓	ม.ย.	๖๓
๓	๑	เม.ย.	๖๓-๓๓	ม.ย.	๖๔
๒	๑	เม.ย.	๖๔-๓๓	ม.ย.	๖๕
๓	๑	เม.ย.	๖๕-๓๓	ม.ย.	๖๖
๓	๑	เม.ย.	๖๖-๓๓	ม.ย.	๖๗
๓	๑	เม.ย.	๖๗-๓๓	ม.ย.	๖๘
๓	๑	เม.ย.	๖๘-๓๓	ม.ย.	๖๙
๓	๑	เม.ย.	๖๙-๓๓	ม.ย.	๗๐
๓	๑	เม.ย.	๗๐-๓๓	ม.ย.	๗๑
๓	๑	เม.ย.	๗๑-๓๓	ม.ย.	๗๒
๓	๑	เม.ย.	๗๒-๓๓	ม.ย.	๗๓
๓	๑	เม.ย.	๗๓-๓๓	ม.ย.	๗๔
๓	๑	เม.ย.	๗๔-๓๓	ม.ย.	๗๕
๓	๑	เม.ย.	๗๕-๓๓	ม.ย.	๗๖
๓	๑	เม.ย.	๗๖-๓๓	ม.ย.	๗๗
๓	๑	เม.ย.	๗๗-๓๓	ม.ย.	๗๘
๓	๑	เม.ย.	๗๘-๓๓	ม.ย.	๗๙
๓	๑	เม.ย.	๗๙-๓๓	ม.ย.	๘๐
๓	๑	เม.ย.	๘๐-๓๓	ม.ย.	๘๑
๓	๑	เม.ย.	๘๑-๓๓	ม.ย.	๘๒
๓	๑	เม.ย.	๘๒-๓๓	ม.ย.	๘๓
๓	๑	เม.ย.	๘๓-๓๓	ม.ย.	๘๔
๓	๑	เม.ย.	๘๔-๓๓	ม.ย.	๘๕
๓	๑	เม.ย.	๘๕-๓๓	ม.ย.	๘๖
๓	๑	เม.ย.	๘๖-๓๓	ม.ย.	๘๗
๓	๑	เม.ย.	๘๗-๓๓	ม.ย.	๘๘
๓	๑	เม.ย.	๘๘-๓๓	ม.ย.	๘๙
๓	๑	เม.ย.	๘๙-๓๓	ม.ย.	๙๐
๓	๑	เม.ย.	๙๐-๓๓	ม.ย.	๙๑
๓	๑	เม.ย.	๙๑-๓๓	ม.ย.	๙๒
๓	๑	เม.ย.	๙๒-๓๓	ม.ย.	๙๓
๓	๑	เม.ย.	๙๓-๓๓	ม.ย.	๙๔
๓	๑	เม.ย.	๙๔-๓๓	ม.ย.	๙๕
๓	๑	เม.ย.	๙๕-๓๓	ม.ย.	๙๖
๓	๑	เม.ย.	๙๖-๓๓	ม.ย.	๙๗
๓	๑	เม.ย.	๙๗-๓๓	ม.ย.	๙๘
๓	๑	เม.ย.	๙๘-๓๓	ม.ย.	๙๙
๓	๑	เม.ย.	๙๙-๓๓	ม.ย.	๑๐๐

รับพระราชทานเครื่องอิสริยาภรณ์

๑	เหรียญรัชมังกดา	๕	ม.ก.	๕๑
๒	เหรียญบรมราชาภิเษก	๖	ช.ก.	๕๕
๓	วชิราภรณ์	๗	ม.ก.	๕๕
๔	ตราอาทิตยอุทัยประเทศ	๘	ช.ก.	๕๕
๕	ตราศีลาลัยประเทศ	๙	พ.ก.	๕๕

(๑๑)

- ๖ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก ๓๓ ค.ศ. ๕๘
๗ จัตุรตาภรณ์มงกุฏ ๓๓ ค.ย. ๖๐
๘ จัตุรตาภรณ์ช้างเผือก ๓๓ ค.ศ. ๖๓
๙ เหรียญจักรมาตา ๓๓ ค.ย. ๖๕
๑๐ ตริตาภรณ์มงกุฏ ๓๐ ค.ศ. ๖๖
๑๑ เหรียญบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๗ ๒๕ ค.พ. ๖๘
๑๒ ตริตาภรณ์ช้างเผือก ๖ พ.ย. ๗๑
๑๓ เหรียญทรงงานฉลองพระมหานคร ๒๘ ค.ศ. ๗๔

ชีวิตตอนสุดท้าย

พระยาพิทักษ์ชลหารคามปกคัมร่างกายสูงใหญ่ เมื่อ
ออกจากราชการแล้ว ได้เริ่มตนป่วยเป็นโรคเบาหวาน
และได้พักผ่อนตามอัธยาศัย ท่านได้ขออนุญาตต่อรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงกลาโหมเพื่อไปนมัสการปูชนียสถานประเทศ
พม่า เมื่อได้รับอนุญาตในวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘
แล้ว จึงได้เดินทางไปต่างประเทศพร้อมกับภริยา ได้
แวะชมภูมิประเทศพม่า เกาะชวา สิงคโปร์ และบีนัง ถึง

(๑๒)

กรุงเทพฯ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ แด่ นอกจาก
ท่านได้บำเพ็ญกุศลจัดการปฏิสังขรณ์พระอาราม สร้าง
ถาวรวัตถุเป็นสาธารณกุศล สาธารณประโยชน์อื่น ๆ
ตลอดจนทำบุญอุทิศให้แก่ บรรพบุรุษที่ล่วงลับ ไปแล้วเป็น
ประจำในเวลายังมีชีวิตอยู่ แม้ว่าท่านมีโรคภัย
เบียดเบียนร่างกายอยู่บ้าง ท่านก็ได้พยายามไปในงาน
ต่าง ๆ ของญาติมิตรอยู่เสมอ ท่านได้พยายามรักษา
ร่างกายแต่ โรคเก่ากำเริบ ประกอบกับ ความชราภาพด้วย
ได้ถึงแก่กรรมโดยโรคเบาหวานเรื้อรัง ด้วยความสงบใน
ท่ามกลางบุตรธิดาและญาติมิตรเมื่อวันที่ ๓๖ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๖.๓๐ นาฬิกา คำนวณอายุได้ ๖๗ ปี ๑๑ เดือน
มรณกรรมนัยความวิปโยคมาสู่ บุตรธิดา ญาติมิตร
ตลอดจนผู้ที่ชอบพอกันเคยกันโดยทั่วไป

พลเรือตรี พระยาวิจารณ์จักรกิจ

วันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗

ไว้อาลัยแด่—

—คุณป้า ทรัก และเคารพยั้งของลูก

เขาคตรองวณท ๑๖ กมภาพนช ๒๕๕๗ เบนวณทชาพเจ้า
ไม้อาจจะดมไคโดยในชวคณ เพราะเบนวณทชาพเจ้าไค
คณยเดยต้งทรักแะเคารพยั้งป นน! คอคณป้าผุซงเบนพอ
ทค แะเบนทพงของดุก ๆ ทกคณ ไม่วาดกจะมคความ
เคอดเนอรอนใจไค ๆ-ไปปรกษา ทานไคไคคานะนา
ควยคความหวงคเดมอ คงแตนคอไป ดุก ๆ จะไมไครับค
นะนาทคจากทานอกแะว

คณป้า เบนทงพอ แะทพงของดุก ๆ ยากทจะหาผุไค
เหมอน กงแมวาทานจะไคคณยต้งชวคไปแะวคตาม แะ
คณงาม-คความคของทาน กยงปรทบใจดุก ๆ แะ
บรคคผุโกตชคทงหคาย นอกจากคณป้า จะเบนพอทค
ของดุก ๆ แะว ทานยงเบนต้ามทคของคณแมคว
เมอครกคณแมเจบเบนโรคเนอราย ทานไคเผาพยา-
บาดคณแมอยางโกตชค มีคความรงเกยจแะประการ
ไคโดย จนคณแมคกแกกกรรมคท กไคจคการปคคคพ

อย่างเรียบร้อย ตลอดเวลา ท่านได้บันทึกถึงคุณแม่เสมอ ได้
ทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้อยู่เบื้องหน้า ๆ นับว่า ท่าน
เป็นสามีทศมาศคนหนึ่ง เมื่อก่อนคุณแม่จะถึงแก่กรรมตง
ท่านได้สั่งให้คนป้าทำพินัยกรรมให้แก่อุฏ ๆ ท่านก็ได้ทำ
ตามคำสั่งของคุณแม่ทุกอย่าง

นอกจากจะเป็นทพของอุฏ ๆ แล้ว ท่านยังห่วงใยไป
ถึงหลาน ๆ ด้วยพยายามสั่งสอนหลานทุกคนให้ประพฤติแต่
ในทางที่ดี และท่านยังเป็นทพให้เล่าปฤษาทตแก่บุคคล
ทุกคนที่เข้าไปขอคำแนะนำ ท่านเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนยาก
จน เวลามาขอความช่วยเหลือ เมื่อต้นท่านเสียชีวิตแล้ว ทุก
คนก็ทราบพากันอาลัย - อาวรณ ถึงท่านมาก ชาวเจ้า ก
เปรียบเสมือนชาตรมไทรไปในชีวิตคน คงจะมีได้เห็นกัน
อีกแล้ว.

แต่เมื่อมานกถึงทางธรรม ก็คอยบรรเทาความเศร้า
โศรกตงมาก เพราะชาวเจ้าเชื่อว่าวิญญาณของท่าน คง
จะไปสู่สุคติ เพราะท่านได้ทำแต่ความดี และสร้างกุศล-
ผลบุญไว้มาก เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่

(๑๕)

ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลทั้งหมด ที่ข้าพเจ้าได้กระทำ
นี้ ให้แก่คุณป้า และคุณแม่ ผู้ซึ่งเป็นร่มโพธิ์ทองของลูก
จะด้วยญาณวิถิต่าง ๆ ก็ตามขอคุณป้า และคุณแม่ จงได้
รับส่วนกุศลที่ข้าพเจ้า และน้อง ๆ ได้บำเพ็ญอุทิศนี้ และ
ขอให้วิญญานของท่าน จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ
เทอญ.

นางประสิทธิ์ กตมัย.

(ประหยัด เมนะเควต)

๑๒ มีนาคม ๒๔๙๗

ข้อนำคิด-ตามบรรทัด

ของ

น.อ. พระยาพิทักษ์ชลหาญ ร.น.

คนเราที่เกิดมา มีลักษณะการต่าง ๆ กัน เป็นเพราะ
อะไร?

บางคนเกิดมาในตระกูลมั่งคั่ง ทายาทจนกม ที่
เกิดมามีโรคภัยเบียดเบียน และทพการกม บางคนหิวทบ
จะเล่าเรียนกไม่ทนเขา จะประกอบการทำมาหากินกไม่
เจริญ บางคน เกิดมามีร่างกายสมบูรณ์ จะศึกษาเล่าเรียน
หัด บัญญาดี จะประกอบการสิ่งใด ก้าวหน้า มีแต่
ความเจริญไม่อับโชค ขอยกมากล่าวแต่เพียงย่อ ๆ เท่านั้น
เมื่อได้พิจารณาคุณลักษณะการเหล่านี้แล้ว เป็นการยากที่จะ
ทายได้ว่า เป็นมา เพราะเหตุใด? จะมีข้อควรเชื่อได้ ก
อาศัยหลักกรรมของพระพุทธเจ้า ที่มักกล่าวไว้ว่า อะไรท
บงเกิดแก่ตัวเรา ก็เพราะกรรมเก่าที่ตามมาต้นของเรา เรา
ทำดี (บุญ) ทำชั่ว (บาป) ไว้เพียงใด เราจะได้รับผล

(๑๘)

มากน้อยตามที่เราทำไว้ ที่เราเกิดมา ก็โดยอำนาจของ
กรรม คือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม จึงบรรดาให้เรา
ที่มาเกิดมีลักษณะการต่าง ๆ กัน ถ้าเรามีทุกข์มาก เรา
ก็มาทางที่จะทอนกรรมที่เป็นทุกข์นั้นให้น้อยลงได้ โดย
รักษาคิด ปฏิบัติธรรมให้มีประจำใจไว้ และทำบุญ
บริจาคทานตามส่วน ตามศรัทธา ผลแห่งการกระทำ
จะช่วยให้เรา จะดีของเรา ไม่แต่ชาตินี้ แม้แต่ชาติหน้า
ถ้าเราเกิดอีก ก็จะได้รับความสุขเป็นแน่

ทางปฏิบัติในระหว่างรับราชการ

เมื่อเราทำงานไม่ค่อยมีเวลาว่าง การไปวัดรักษาคิด—
ฟังเทศน์—ปฏิบัติธรรม ย่อมไม่สะดวก จึงควรเลือกเอา
พระธรรม คำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้ามา เป็น หลัก ปฏิบัติ
เพื่อให้เกิดคุณงามความดีและเบ็นมงคลแก่ตัวเอง ถ้า
ปฏิบัติ ภาย วาจา ใจ ให้ดีได้มากเพียงใด จะเป็นสุขแก่
ตัวเองมากเพียงนั้น จึงจำต้องใช้ความระมัดระวัง ถ้าเห็น
ว่า ตัวเราประพฤติผิดออกนอกกฎ นอกทางไป ต้องพยายาม
แก้ไข ภาวนา จะค่อยดีไปเอง

(๑๕)

ยัตถุณพระรัตนตรัย แก้ว ๓ ประการ ไว้เป็น
ที่พึ่งพระลกกทั้งสมัยในและนอกราชการ

(๑)	พระพุทธเจ้า	ผู้เป็นเจ้าของพุทธศาสนา
(๒)	พระธรรม	คำสั่งสอนของพระองค์ท่าน
(๓)	พระสงฆ์	คือหมู่สาวกของท่าน ที่ช่วย
ประกาศพระศาสนาและรักษา
พระธรรมของพระองค์ท่านไว้

ยัตถุสสหาเป็นทางปฏิบัติ—ตลอดชีวิต

ข้อ ๑. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมา
ทิยามิ

เราขอสมาทาน (รับ) ซึ่งสิกขาบท คือกดเว้น
จากการฆ่าสัตว์

ข้อ ๒. อทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมา
ทิยามิ

เราขอสมาทาน ซึ่งสิกขาบท คือกดเว้นจาก
การลักขโมยสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้

ข้อ ๓. กาเมต มิจฉาจารา เวะระมะณิ สักขาปะทัง
ตะมาทยามิ

เราขอตมาทาน ซึ่งสักขาบท คือ งดเว้นจาก
การร่วมประเวณีกับลูกสาวเขา และเมีย
ของผู้อื่น.

ข้อ ๔. มุตาวาหา เวะระมะณิ สักขาปะทัง ตะมาทยามิ
เราขอตมาทาน ซึ่งสักขาบท คือ งดเว้นจาก
การพูดปด พูดเท็จ.

ข้อ ๕. สุราเมระยะมชชะปะมาทัญญูสุานา เวะระมะณิ
สักขาปะทัง ตะมาทยามิ
เราขอตมาทาน ซึ่งสักขาบท คือ งดเว้นจาก
การดื่มกินสุราเมา คือ สุราแฉะเมรัย อัน
เป็นเหตุแห่งความประมาท.

๑ ๒ ๓ ๔
ศัลห่าน จำแนกออกไปอีก เรียกว่ากรรมบท ๑๐ คือ

- ก. ประพฤติสุจริตด้วย กาย (กายกรรม) ๓ ประการ
- ข. ประพฤติสุจริตด้วย วาจา (วจีกรรม) ๔ ประการ
- ค. ประพฤติสุจริตด้วย ใจ (มโนกรรม) ๓ ประการ

(๒๑)

ก. เว้นการกระทำด้วยกาย ๓ ประการ คือ—

๑. ละเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ให้ตกต่งไป,
๒. ละเว้นจากการถือเอาสิ่งของ ๆ ของผู้อื่น ที่เขา
มิได้อนุญาตให้.
๓. ละเว้นจากการดองประเวณด้วยบุตร-ภรรยา
ของผู้อื่น.

ข. เว้นการกระทำด้วยวาจา ๔ ประการ คือ—

๑. ละเว้นจากการกล่าววาจา ปดเท็จ
๒. ละเว้นจากการกล่าววาจา หยาบคาย
๓. ละเว้นจากการกล่าววาจา ยุยง ล่อล่ียด และนินทา
๔. ละเว้นจากการกล่าววาจา เหลวไหล ไม่เป็น
แก่นสาร.

ค. เว้นการกระทำด้วยใจ ๓ ประการ คือ—

๑. ละเว้นจากการโลภ คื้ออยากได้ของ ๆ ผู้อื่น
๒. ละเว้นจากการคิดอาฆาต ปองร้ายผู้อื่น
๓. ละเว้นจากการเห็นผิดจากท่านองคตองธรรม.

(๒๒)

ตั้งอยู่ในคุณความดี ๔ อย่าง.

(พรหมวิหาร ๔).

๑. เมตตา ความรัก ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้ดี
๒. กรุณา ความเอ็นดู สงสาร ปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
๓. มุทิตา ความมีจิตยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง ความไม่ลำเอียง ความไม่ยินดียินร้าย

ทางที่ไม่ควรเดิน ๔ อย่าง

(อคติ ๔)

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะมีความรักใคร่กัน
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบพอกัน
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะโง่เขลาเบาปัญญา
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะความกลัวเกรง

(๒๓)

จงหลักเลียงเหตุเครื่องฉิบหาย ๔ อย่าง

(อธิบายมุข ๔)

๑. ความ^๗เป็น^๘นัก^๙แดง^{๑๐}หญิง
๒. ความ^๗เป็น^๘นัก^๙แดง^{๑๐}สุรา
๓. ความ^๗เป็น^๘นัก^๙แดง^{๑๐}เล่นการพนัน
๔. การ^๖คบ^๗คน^๘ชั่ว^๙เป็น^{๑๐}มิตร

เมื่อเรือเยียมสมุทรไปประเทศญี่ปุ่น

โดย

พ.ท.

ถ้าจะพูดถึงเรือเยียมสมุทร ซึ่งทางราชการได้ส่งไป
ประเทศญี่ปุ่น ถึงจะเป็นเรื่องนานแล้ว แต่ก็ยังมีบาง
ท่าน ที่สนใจใคร่จะทราบเรื่อง ข้าพเจ้าไม่ได้เขียนเรื่องนี้ไว้
ก่อน เป็นแต่ใครถาม ก็เล่าไปตามเรื่อง แล้วยังได้บันทึก
ไว้ ที่จริงก็เป็นเรื่องที่ทราบอยู่บ้าง ว่าเหตุใด เรือเยียม
สมุทร จึงได้ ไปเกย หินโส โครก - อีปปางลง ที่แถว ทะเลจีน
เรือเสียหายหมดถึงต้องสั่งระ และก็มีสำราชนาจะทราบ
อีก - ถึงการเดินทางของเรือ ว่าได้ประสบเหตุอุปสรรคอย่าง
ไรบ้าง เช่นคลื่น - ลม - เมฆ - หมอก และในยามทะเล
เดือด แต่เรือก็ได้ฝ่าคลื่นลม - จนได้ไปถึงประเทศญี่ปุ่น.

การประสบเหตุร้ายดังเช่นเรือเยียมสมุทร ถึงในต่าง
ประเทศ ก็เคยปรากฏบ่อยๆ แม้แต่เรือเดินในทะเล ก็ยัง
โดนกันได้ จึงได้เกิดบริษัทรับประกันภัยทางทะเลทวีมาก

ชน ในประเทศสยาม กับบรรษัททวนเหมอนกัน ข้าพเจ้า
 หวังว่า เรือเรือเยี่ยมสมุททข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไปนี้ คง
 จะต้องใจผู้ใดที่จะทราบไม่มากนักอย.

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเริ่มบรรยายเรื่อง ขอท่านผู้อ่านโปรด
 ทราบเสียก่อนว่า เรือนี้ ได้เกิดขึ้นเมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว เหตุ
 การณที่ข้าพเจ้าจัดไว้-สูญหายไป-หาไม่ได้ ฉนั้น ขอความ
 ทข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไป ก็เป็นเนื้อเรื่องเทาทมความทรงจำ
 อยู่ แม้มชาติตก-บกพร่องอย่างใด-โปรดอภัยด้วย.

เริ่มแรกที่รัฐบาลสยามได้เรือเยี่ยมสมุทมานี้ นาม
 เดิมของเรือชื่อเตราเคนเฟลด์ (Trautenfels) เป็นของ
 บริษัทเดินเรือเยอรมันบริษัทหนึ่ง ในระหว่างเวดามหาดัง
 คราม ประเทศสยามเราได้เข้าร่วมสัมพันธ์มิตรกับนา ๆ
 ชาติ-ประกาศสงครามกับเยอรมันด้วย จึงได้ยึดเรือค้าขาย
 ของบริษัทเยอรมันหลายลำมาเป็นราชพัทยา ซึ่งมีเรือ
 เยี่ยมสมุทรวมอยู่ด้วย.

โดยที่ทางราชการเห็นว่า มีดังของเป็นจำนวนมาก-
 หลายอย่าง ที่เป็นของทหารบก และทหารเรือ ได้ส่งขอ
 ไว้ที่ประเทศญี่ปุ่น จึงได้จัดเรือออกไปรับเสียเอง.

ในคราวที่เรือเยี่ยมสมุทรไป มีเรือเค้นทะเลออกไปพร้อม
กันด้วยอีกห้าหน้ ซึ่งขนาดย่อมกว่าเรือเยี่ยมสมุทร คือ
เรือ “เค้นสมุทร” นามเดิมของเรือชื่อ “เชียงใหม่”
(Chiangmai) เป็นเรือที่ขุดมาเป็นราชพัตยาในคราว
เดียวกัน.

เรือสองลำที่ไปนี้ จะจัดว่าเป็นเรือค้าขายที่เดียวกันไม่
เชิง เพราะคนประจำเรือ ทั้งแผนกปากเรือ และท้องเรือ
กีดกันเป็นทหารเรือทงหน้ คงแต่ชนนายจนถึงพลทหาร
นอกจากคนไทยแล้ว ยังมีคนจีนรวมอยู่ด้วย มีจีนจีนเป็น
หัวหน้า ๑ คน ผู้ช่วย ๑ คน กับจีนกุดอกมากคน จะอน
โตมเอวว่า เป็นเรือถึงราชการกเห็นจะได้ สิ้นค้าที่บรรทุก
ไปกับเรือ เป็นเหล็กเก่า ๆ (Scrap Iron) โดยมาก.

เรือเยี่ยมสมุทร ได้ออกจากกรุงเทพ ฯ พร้อมกัเรือ
เค้นสมุทร เมื่อวันท ๑๕ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๖๐ เวลา
๑๒.๐๐ นาฬิกา เรือออกจากกรุงเทพ ฯ แล้ว ได้ไปจอด
ทอดสมอกที่เกาะต้งซัง เพื่อบรรทุกข้าวสารต่อไป เมื่อบรร
ทุกสินค้าเรียบร้อยแล้ว จึงได้ออกจากเกาะต้งซังในวันท ๑๓
เดือนเดียวกัน—มุ่งตรงไปยังฮ่องกง.

ระหว่างทาง คณดนมมีบางพอบประมาณ ทหารและคน
 จันทไปเป็นสัปดาห์ดี ต่างมีความเบิกบานทวกัน แต่พอ
 เรือเดินทางไปแถวหน้าเมืองญวนได้สัก ๔-๕ วัน คณดนม
 แรงจิดชน ต่างรู้สึกไม่สบาย ความคณเหียนก็เข้ามาเป็น
 เจ้าเรือนแก่ผู้ไม่เคยทะเลเป็นส่วนมาก คนบนเรือก็เจ็บ
 เหวงไปหมด ผู้ไม่มีหน้าที่ ต่างยัดห้องเป็นทมน.

ฝ่ายเรือเดินสมุทร ยิ่งเดินกยห่างออกไปจากเรือเยยม
 สมุทรทุกที และในไม่ช้าเรือเดินสมุทรก็ดับจากสายตา
 ทำให้เรือเยยมสมุทรเป็นห่วงมาก เรือเดินสมุทรผู้จักรช้ากว่า
 เรือเยยมสมุทร และดำเรือก็ยอมกว่ากัน ดังที่ได้กล่าว
 มาแล้ว เมื่อมาถกคณดนมแรงเข้า กยเดินช้าลงไปมาก.

ทางฝ่ายเรือเยยมสมุทร เห็นเรือเดินสมุทรหายไป จึง
 ได้หันกลับดำเรือออกตามหาเรือเดินสมุทรอยู่หลาย ชั่วโมง
 แต่ก็ไม่พบ จึงได้หันกลับออกเดินทางต่อไปใหม่ ทำให้
 คนในเรือเยยมสมุทรหนักใจถึงเรือเดินสมุทรไปตามกัน

ในเย็นวันนั้น เรือเยยมสมุทรก็ยงเหมือนกัน นอกจาก
 คณดนมแรง ฝนก็ยงพราดกด้วย ทองพามัคกรม นายยาม

ได้พยายามดั่งก่อดึง-หาเกาะแห่งหนึ่ง ซึ่งหวังว่า จะเห็นได้
 เพื่อหาที่อยู่ของเรอบนแผนที่เดินเรือ แต่ในเวลานั้น มอง
 หาไม่เห็น พอเรือเดินไปได้สักพักใหญ่ ๆ จึงเห็นเกาะแต่
 โทด เป็นเงา ๆ ทำให้โດงใจแก่ผู้ควบคุมเรือ.

การเดินทางตอนนั้น และต่อ ๆ ไป คณิศมก็ดั่งบบ้าง-
 แรงบ้าง พอเรือเดินไปใกล้-จะเข้าเขตเมืองฮ่องกง คณิศม
 ออกจะแรง มากสัก หน่อย อากาศเย็นหนาว มาก
 ขนควย.

เมื่อเรือถึงด่าน เจ้าหน้าทเมืองฮ่องกง ได้ขนมาทเรือ
 ขทางให้เรือเดินเข้าไป เพราะเวลานั้น เป็นเวลามหา-
 สงคราม ทราบว่า ทางที่เรือจะเดินเข้าไป เขาได้จัดวางทุ่น
 ระเบิดไว้เป็นแห่ง ๆ.

ครั้นเมื่อเรือเยี่ยมสมุทรได้เข้าจอด-ทอดลัมอย่างทๆจอด
 เรือในอ่าวฮ่องกงแล้ว ได้มีทหารเรืออังกฤษลงมายเยี่ยม
 ทเรือ ทางเรือได้ต้อนรับเป็นอย่างดี ครั้นเมื่อเขากลับไป
 แล้ว ทางเรือเราได้จัดนายทหารไปเยี่ยมตอบตามทางการ

เมื่อเรือเยี่ยมสมุทร-จอดทอดสมอเรียบร้อยแล้ว จะ
 เห็นเรือจ้างของคนจีนมาเทียบที่เรือมากมายหลายลำ ทว่า
 พอลำ-มั่งของต่าง ๆ มาขายก็มี ทชกชวณให้ลงเรือไปชน
 บกเที่ยวก็มี พวกเราไทย และจีนต่างบิตยนิต เพราะเรือ
 ไคมาถึงท่า จะเป็นด้วยคนจีนในเมืองนั้นเข้าใจว่า เรือเยี่ยม
 สมุทรเป็นเรือค้าขายธรรมดาโดยแท้ จึงในตอนจวนค่ำ
 ได้มีนางบำเรอมาเยี่ยมเยียนที่เรือหลายคน แต่งตัวหร
 ุหราทนต์มีย้อย่างคนจีน ทางเรือเราได้ห้ามไม่ให้เขามา
 แต่ห้ามไม่ให้ไหว เขาเดินไม่ค่อยเข้าได้ และยังหันมาต่อว่าเอา
 อีก “ให้ม้คนจีนในเรือไว้มาก ๆ ทำไม ?” ทางเรือเราก็
 เห็นอยที่จะห้าม โดยมากหญิงพวกนี้ รุจกชนบชรรรมเนียม
 ดี พูดภาษาฝรั่งได้ บางคนก็พูดภาษาฝรั่งแค่ได้ด้วย จึง
 ตั้หนีษฐานว่า พวกนางบำเรอนี้ คงชอบแวะเยี่ยมเรือค้า
 ขายของชาติต่าง ๆ ที่มาฮ่องกง.

ทพจะกล่าวถึงเรือเดินสมุทร เมื่อเรือเยี่ยมสมุทรมา
 ถึงฮ่องกงได้สัก ๓-๔ วัน ถึงได้เห็นเรือเดินสมุทร มาถึง
 พวกเรานี้ก็ออกดีใจ - ไปเยี่ยมเยียนชงกันแะกัน เรือเดิน

ล้มที่หายไปจากเรือเยยมสมุทร ตอนแถวเมืองญวนนั้น
ได้ความว่า เรือต้องเปลี่ยนทางเดินเข้าแอมฝั่ง - เพื่อหลบ
คลื่นลม เพราะถ้าจะผ่นเดินต่อไป อาจจะเป็นอันตรายได้
เมื่ออากาศตกคลื่นลมสงบ เรือเดินสมุทรจึงได้เดินทางต่อ
ไป-จนถึงเมืองฮ่องกง.

เมื่อเรือเยยมสมุทรจอดอยู่ที่ฮ่องกง ทางราชการให้
นำเรือเข้าอู่ เพื่อให้พนักงานของलयตรวจ และให้จัดทำ
ความสะอาดของเรือ และทำด้วย การทำให้เรือเข้าอู่ คง
จะปฏิบัติตามความประสงค์ของบริษัทประ กัน ภัยทางทะเล
ด้วย.

เรือทั้งสอง ได้รอกอัยรับสินค้าอยู่หลายวัน แล้วจึงได้
ออกเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น คราวนี้ ต่างเรือต่างเดินทาง
ไปตามลำพัง-ไม่รอกัน เพราะเรือเดินสมุทรเดินช้ากว่าเรือ
เยยมสมุทร เรือเยยมสมุทรได้ออกเดินไปก่อน.

พอออกจากฮ่องกงได้ไม่กี่ชั่วโมง ลมพายุก็แรงจัด
จน เรือต้องพ่นคลื่นหนักชนทุกท อาอากาศหนาวมาก
ผู้ที่อยู่ในเรือไม่มีความสุข ความอึดอัด-เบื่อบานใจ ใน

เมื่ออยู่ฮ่องกง และเมื่อจากฮ่องกงไป ความสดชื่นที่ยัง
ประจำอยู่กับกาย และใจ ก็ค่อยๆ เหือดหายไป ความ
อดัดไม่สดวกด้วยประการต่าง ๆ ก็เข้ามาแทนที่ ต้อง
ตรากตรำอยู่หลายวัน.

พอเรือเดิน ไปอยู่ ใน ระหว่าง กวาง ของฝั่ง เมือง จัน
กับเกาะไต้หวัน เรือต้องผ่ากระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวออก ยิ่ง
เป็นเวดากวางคน มองไปทางไหน ก็มืดมน มองไม่เห็น
อะไร ถ้าหากจะนึกถึงภาพแล้ว ท่านที่ได้ไปพบเห็น ใจคอ
จะเป็นอย่างไรบ้าง ? แต่ก็เชื่อว่าคงจะ เอาใจช่วยอย่าง
เต็มที่ ขอให้เรือเดินไปตลอดรอดฝั่ง.

เรือเดินอยู่ในระหว่างเกาะนหลายชั่วโมง เมื่อจวน
ใกล้จะสุดเกาะ จึงเห็นกระโจมไฟใหญ่ส่องรัศมีแรงไปได้
ไกล ตอนเห็นแสงไฟนี้ ทำให้จิตใจเข้มขมนมาก เมื่อ
เรือเดินพ้นกระโจมไฟนี้ไปแล้ว คลื่นลมก็ค่อยเบาบางลง
รุ่งอรุณอากาศดีมาก เรือเดินเป็นปรกติเร็วชน แม่เวดา
นั้น จะหนาวมาก ก็ยังคงคิดว่าถกคลื่นลมแรง นาทซงอยู่
ตามรางข้างเรือ ได้กลายเป็นน้ำแข็งไป เรือได้เดินทาง
เรียบรอยตลอดไป มุ่งตรงไปยังเมืองโคเบ แต่พอใกล้จะ

ถึงเมืองโคเบ เป็นเวลาดึกขึ้นข้างดึกมาก เรือได้ดัดกำลัง—เดินช้าลง เดินชดอ เพื่อให้เข้าอ่าวโคเบในตอนสว่าง

ในตอนเช้าวันนั้น อากาศปลอดโปร่ง มีแสงพระอาทิตย์ขึ้น เป็นทิวเขามาก ถึงแม้จะหนาว แต่เมื่อยืนนอกห้อง ประทับลมอ่อน ๆ ในเมื่อเรือเดิน ก็รู้สึกสบาย จิตใจก็ร่อนรน อยากจะเห็นสิ่งแปลก ๆ ความเบิกบานได้เข้ามาแทนที่ เหมือนอย่างเมื่อยืนที่ฮ่องกง ความเห็นจน้อยยทตราครา มาในระหว่างทาง ลมหายไหมด คงหน้าจะรับความสดชื่นใหม่.

เรือได้เดินเข้าอ่าวโคเบอย่างสง่าผ่าเผย ขงชาติของเรา ถูกดมดัดคิดเป็นทิวเขาดูเกยรต คนตามเรือต่าง ๆ ก็ได้รยายกตองออกส่งดู เห็นเขายมแย้มแจ่มได้ดี เป็นทิวคองใจเรามาก ในเวลานั้น เรือได้เดินช้า ๆ เพื่อจะเข้าจอด-ทอดสมอยังกกำหนดไว้ พอจอดทอดสมอเรียบร้อย แล้ว เจ้าพนักงานภาษ และพนักงานอื่นก็ได้นมาบนเรือ ทางเรือได้จรับรองเราเป็นอย่างดี เมื่อเขาได้สอบถามธุระของเราแล้ว ต่างก็พากันดากดบ.

เมื่อพ้นตอนนั้นไปแล้ว มัคคนมาที่เรือกนมาก ทพากัน
 มานัน จัดแบ่งออกเป็นพวกได้ดังนี้คือ พวกพ่อค้าและ
 แม่ค้า, พวกมาเที่ยว, พวกหนังสือพิมพ์, พวกที่มาจากห้าง
 และบริษัทต่าง ๆ ฯลฯ ทำเอาผู้บังคับการเรือของเราเพลย
 ทคองรบแฉกมาก เมื่อเห็นแฉกยงมากนั้นเรื่อย ๆ ผู้บังคับ
 การเรือ ก็ย้ายมาที่ชาวพเจ้า ให้มาหาชาวพเจ้า เมื่อพวกเขา
 เห็นชาวพเจ้ามยค์สูงอยู่ด้วย เขาเชื่อเอาแน่นอนทีเดียวว่า
 ชาวพเจ้าเป็นผู้บังคับการเรือ ต่างก็มุ่งตรงมาที่ชาวพเจ้า ขอ
 พบ—พูดด้วย แม้ชาวพเจ้าจะปฏิเสธว่า ไม่ใช่ ก็ไม่ฟัง เป็น
 อนว่าชาวพเจ้าต้องรบแฉกแทน.

ในวันนั้น แฉกได้ทะยอยมากันเรื่อย ทั้งตอนเช้า และ
 ตอนบ่าย ทำเอาชาวพเจ้าเพลย นึกว่า เมื่อเรือกถึง และเสร็จ
 ชะแล้ว จะได้นอนบก แต่ไปไม่ได้ พวกทบริษัท และ
 ห้างร้านส่งมา บอกขายของ บางคน ก็นำตัวอย่างของ
 มาให้ดูด้วย ผู้ที่มา มีหลายคนด้วยกัน ต้องจัดแบ่งให้
 เขาพูดเป็นราย ๆ ไป จนหมดทุกคน นับตั้งแต่เวลานั้น
 มาจนถึงบัดนี้ได้ ๕๐ ปีแล้ว.

ในเวลานั้น ญี่ปุ่นประดิษฐ์ทำของต่าง ๆ ได้มาก เท่า
ที่ข้าพเจ้าได้เห็นมา แต่เพียงของที่ใช้สำหรับเรือ ทงเรือ
ค้าขาย และเรือรบ เกือบจะว่าได้ว่า เขาทำใช้เองได้ทั้ง
หมด โดยไม่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเลย ข้าพเจ้าอด
ชมในใจไม่ได้ว่า เขาสามารถทำของใช้ได้เองเป็นอย่างดี
ยิ่งมาถึงเวลานี้ด้วยแล้ว ไม่ต้องสงสัยว่า จะมีสิ่งของ
แปลก ๆ ใหม่ ๆ เกิดขึ้นอีกมากมาย และความก้าวหน้า
ของประเทศเขา มีแต่เจริญรุดหน้ามากขึ้นทุกที.

เวลานั้น ที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นฤดูหนาว พวกเราเตรียม
เครื่องแต่งกายกันหนาวไปด้วย—แต่ไม่เพียงพอ ต้องไป
จัดหาเพิ่มเติมกันอีก ถึงแม้จะหนาวมาก ก็ทนได้ ยังอยู่
หลายวันเช้า ก็ขึ้นกับอากาศ ไม่ทำให้รู้สึกลำบากอย่างใด
นัก เพราะได้เริ่มต้นกระทบอากาศหนาวที่ฮ่องกงมาทีละ
น้อย และค่อย ๆ มากขึ้น จนถึงประเทศญี่ปุ่น—เป็นหนาว
มากที่สุด.

ในระหว่างที่เรือจอด—ทอดสมออยู่ที่โคเบ ท่านอัคร
ราชทูตสยาม ได้เชิญผู้บังคับการเรือ และข้าพเจ้าขึ้นไปท
กรุงโตเกียวด้วยราชการ ในยุคนั้น พระยาจำนงดิษฐ์การ

๗ เป็นนครราชทูตสยาม จึงเป็นโอกาสของข้าพเจ้า ที่จะได้
ชมนครหลวงของเขา.

เวลาอยู่ที่เรือ ไม่มีโอกาสจะไปเที่ยวไหนได้ เพราะ
ที่เรือมีงานประจำจะต้องทำ แะกะมั่วแซกมาหาทุกวัน เกยว
กับการค้าของเขาโดยมาก.

ระหว่างที่พักอยู่ที่กรุงโตเกียว ได้มีท่านผู้ทรมานขอเลี้ยง
คนหนึ่ง เชิญท่านอธิการราชทูตของเรา ผู้บังคับการเรือ และ
ข้าพเจ้าไปรับประทานอาหารกลางวันโฮเต็ล เป็นโฮเต็ล
แบบโบราณ อาหารที่เลี้ยงเป็นญี่ปุ่นล้วน และมีแขกผู้
มเกยรตอกหลายคน ได้รับเชิญไปพร้อมกับพวกข้าพเจ้า
ด้วย ก่อนรับประทานอาหาร ท่านผู้เชิญได้ร้องเพลงเป็น
ทำนองต่างๆ ให้ฟัง เป็นโอกาสดีของเรา ที่ได้ฟังเสียงอัน
ไพเราะของเขา.

ระหว่างที่พักอยู่ ณ เมืองโคเบ พวกเรา ได้รับเชิญไป
รับประทานอาหารหลายครั้ง ทางราชการเชิญบ้าง บริษัท
ค้าขายเชิญบ้าง ตอนเช้ากลับ ที่จะออกจากโคเบมากรุง
เทพฯ เรือเยี่ยมสมุทรไม่ได้กลับทางเก่า แต่ได้มาอินแดนด
(In land sea).

กลับทางนั้น ก็เพื่อจะไปเมือง “โมจิ” (Moji) เพื่อ
 บรรทุกถ่านหินทนน ในระหว่างที่เรือออกเดินทาง
 ได้ชมวิวต่างๆ เป็นที่น่าดูมาก ทั้งสองข้าง จะเห็นเกาะ
 เต็กเกาะน้อยแฉะหมู่บ้าน และมีเรือต่างๆ ผ่านไปมาทาง
 นานมาก.

เรือเย็บมัสมุตได้ไปถึงเมือง “โมจิ” จอดทอดสมอ
 อยู่นานวัน มีเวลาเที่ยวบนบกน้อย แล้วเรือก็ได้ออกเดินทาง
 ไปเมือง “คารัตสึ” (Karatsu) รับบรรทุกถ่าน
 หินอีก.

ในตอนค่ำวันนั้น พวกเราได้รีบเชิญไปรับประทานอาหาร
 หาร ตอนนั้น เป็นตอนสุดท้ายทางที่เรือจะไม่แวะจอดที่
 ไหนอีก การเลี้ยงดูในค่ำวันนั้น เขาเลี้ยงเป็นเกียรติ ออก
 จะเป็นพิเศษหน่อย ผิดกับที่ใครรับเชิญแล้วๆ มา คือเมื่อ
 รับประทานอาหารแล้ว ผู้เชิญขอให้พวกเรานอนค้างที่
 โฮเต็ลนั้น เพราะกลับในเวลามืดค่ำไม่สะดวก พวกเรา
 เห็นว่าไม่จำเป็น ได้ขอร้องให้ส่งกลับ แต่เขาได้อ้อนวอน
 ในที่สุด ก็พร้อมกันตกลงใจ นอนค้างที่โฮเต็ลในคืนนั้น

ทথাพเจ้าว่า การเดยงดครงนเบณพะเศษ กคธ. เราจัด
 ดาวไขว้ไคยคดแดพวกเราทนอนคาง เมืชขาดเห็ดอ จะคอง
 การตั้งไร จะเรยกรองไคทนท์ แต่มเดยงมาจากห้องคาง ๆ
 ว่าค้แดว-ขอบใจ-ไมคองกไค.

ครนรงชน เขากพาพวกเราถบ พวกเราชขอบอกขอบ
 ใจเรา ทเออเพอเชญไปเดยงคูปเดื่อ ในคอบบ่ายวันน
 คอวนท ๓๓ มกราคม พ.ศ., ๒๔๖๐ เรอกอออกคเณทางถบ
 กรุงเทพฯ คนในเรอคางคอกค้ใจไปคากน ทจะค้ถบ
 บาน.

ผู้บงคบการเรอ กระยะทางเรอคเณว่า พวกเราจะ
 ไปส่นุกตรุษจันกนทอองกง คงจะค้เห็นของแปดก ๆ อัก
 เรอค้คเณทางมาหคายวัน คคณดมดงบเบณปรกค ผู้คน
 ในเรอม่คความส่ชสบายค้ แคพอย่างเขาวนท ๓ กุมภาพันธ์
 พ.ศ., ๒๔๖๐ อากาศก้เรมวปรค หมอกคก ไมเห็นควง
 อากศย นายทหารคเณเรอ ทาการวคคคค หาทเรออย
 ไมค้.

จนวนท ๓ คเณคเณวกน คอนเขา ดมยงทวกาดงเรง

ชน พัดแปรปรวน ไม่ประจำทิศ ฝนตกประปราย หมอก
หนาจนเป็นบางเวลา เรือเดินไปวันหนึ่งๆ ก็รำพึงกันว่า
จะได้ไปเห็นช่องกงอีก และแล้วก็จะไปถึงบ้าน เวลามา
กลับ ต่างซอซอกันมากมาย หวังจะเอามาแจกพวกบ้าน
และวงศ์ญาติพี่น้องกับเพื่อนฝูง.

การเดินทาง ผู้บังคับการเรือ ได้ใช้ความระมัดระวัง
ที่สุด ไม่หย่อนกว่าคราวที่แล้วๆ มา มีการหาที่เรืออยู่
เสมอ การวัดแดด วัดดาว และการหยั่งน้ำทะเล ทำกันอยู่
เป็นกิจวัตร เมื่อเรือเดินทางมาถึงทะเลจีน ข้าพเจ้าได้ขึ้น
เตียงผู้บังคับการเรือบอกว่า จะต้องระวังกระแสน้ำ เพราะ
ที่หน้าไหลเชี่ยวมาก จะต้องกะทางเรือ เผื่อมิให้กระแส
น้ำพัด ให้ผิดทางที่กำหนดให้เดิน.

ในคำวนนน เรือเยี่ยมสมุทประคับเหตร้าย ข้าพเจ้า
นั่งอยู่ในห้องระตุน มีผู้บังคับการเรือนั่งอยู่ด้วย และมี
นายทหารนั่งอยู่ด้วยอีกหนึ่งคน ในขณะที่ข้าพเจ้าพูดกัน
อยู่นั้น เป็นเวลาในราว ๒๓ นาฬิกาเศษ ของวันที่ ๓
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้มีเสียงนกหวีดเป่ามาจากสะพาน

เดินเรือ เฝ้ายหวดทหนึ่ง ขาพเจ้าเข้าใจว่า คงจะเรียกเอา
อะไรสักอย่างหนึ่ง แต่เฝ้ายหวดทต้อง ตามกระชั้นลงมา
เฝ้ายเรือครดอย่างหนักก็ปรากฏขึ้น.

เวदानน ขาพเจ้าควแข็ง รุดักคตัง และนักททว่า
ชีวิตของขาพเจ้า เห็นจะต้องฝากไว้ทหนึ่งเดี่ยแล้ว และเดียนัก
ไปถึงทางบ้านทเดียว ว่าจะต้องพลัดพราจากกัน ในเวลา
นั้น ข้างนอกเรือ จะได้ยินเฝ้ายวงกันสับต้น แดวกมี
เฝ้ายพอดกับเวดาทขาพเจ้าจะวิ่งออกไปว่า “เรือเกยหิน
อยู่ข้างเกาะ” คอนน ทำให้โด่งใจไปหน่อย นึกไปว่าคง
รอดพ้นอันตราย ขาพเจ้าได้ออกไปมของคนอกห้อง เวดา
นเห็นบนเกาะมีไฟตะเกียง เดยทำให้คิดว่า เรือมีเข้ามา
โอบฝั่งเมืองจนตะกระมัง ?

ผู้บังคับการเรือ เรียกเอาแผนทมาดู ปรากฏว่าเป็น
เกาะ ความหนักใจ—เป็นทุกข ก็เข้ามาแทนท เกรงว่าจะ
เอาชีวิตไม่รอดอีก เพราะเกาะน โดดจากฝั่งมาก ในเวลา
นั้น ผู้บังคับการเรือ ได้พยายามทุกทาง ที่จะให้เรือหลุด
พ้นจากหินทเรือเกย มีการเดินเครื่องถอยหลังอย่างแรง

เต็มทักไม่หลุด และได้เอาส้มอทั้งไปทางท้ายเรือ แล้วใช้
 เครื่องกวานตึง ก็ไม่ชะเยื่อนเลย เรือเกยอยู่ในลักษณะท้าย
 เบียงให้คนชด ถึงแม่จะพยายามถอยหลังสักเท่าใด คน
 กิ่งชดเรือให้เข้าหาเกาะอยู่เสมอ จนที่สุด กำลังฝืนจกรทวน
 กำลังคนไม่ไหว จึงได้พัดเอาท้ายเรือไปแนบกับหิน หมด
 หนทางที่จะเดินเครื่องต่อไปได้.

เมื่อดำเรือได้เข้าแนบขนานกับเกาะแล้ว คนก็ดับโอ
 กาส พัดกระแทกตัวเรือกระทบกับเกาะได้อย่างแรงทวชน
 ทุกที่ จนเรือตะแคง น้ำเข้าทางปากเรือ-พัดฝาระวางแตก
 น้ำเข้าในระวางเรือ เรือจมลงเป็นระยะๆ จนคนก็พัด
 ข้ามเรือไปยังเกาะได้โดยสะดวก อาการทงน เป็นที่น่า
 สะพึงกลัวยิ่งนัก.

คนที่อยู่บนเรือ เมื่อคนถูกหนิงๆ กระแทกเรือโดน
 กับหินหน กระเด็นไปจากทวนอยู่ในระยะคง ๒-๓ ฟุต ผู้
 บังคับการเรือ จึงสั่งให้นายทหารทองเรือจัดการดับไฟ
 ห้องเครื่องให้เรียบร้อย แล้วให้จัดการดำเตียงคนชนเกาะ

ไช้เรือกรรเชียงรับส่ง ได้จัดให้พวกजनชนก่อน ถัดมา
 พันจ่า, จ่า, และพลทหาร พอการจัดส่งคนจนเกาะ จะ
 ถึงชุดหลัง คือพวกนายทหาร ความแรงของคลื่นลม ถึง
 กับคอเอาไม่ไหวๆ ที่ปิดปากกระวางเรือหลุดลอยไป.

ข้าพเจ้าคนหนึ่ง อยู่กับพวกชุดหลัง รู้สึกหวั่นมาก
 เกรงว่า ถ้าในขณะนั้น คลื่นคอเอาเรือหลุดลอยลงไปกับ
 ทะเล จะเป็นอันตรายทีเดียว คราวนี้ เรือกรรเชียงทรบ
 คนไปส่ง เป็นอันเกือบจะไม่ต้องค้ คลื่นหนุนสูงก็พอแล้ว
 ในชั้นต้น ข้าพเจ้าได้สวมเครื่องกันหนาวไว้มาก เพราะ
 อากาศหนาวเย็นมาก แต่ในตอนหลังนี้ ต้องเปิดแขนออก
 คงเหลือแต่เสื้อคลุม เสื้อยืด และกางเกงใน รองเท้า
 ไม่ใช่ เพราะจะต้องกระโดดจากเรือ เกรงจะไม่สะดวก
 นอกจากนั้น มือหนึ่งถือสมุดโคต เอ. บี. ซี. และอีก
 ข้างหนึ่งถือขนมปัง ๑ หีบ ข้าพเจ้าลงไปยังเรือกรรเชียง
 ยืนตอนหัวเรือ-คงท่าจะกระโดด รอโอกาสให้คลื่นค
 หนุนหลังเรือกรรเชียงอย่างแรงจึงจะกระโดด แต่คลื่น
 สูงท้ายเรือไม่แรงพอ หัวเรือพุ่งชนไปยังหางเกาะ กระโดด

ไม่ถึง พอตอนทเห็นว่าคณต่งแรง เรอพุ่งชน ที่สุด
ห่างจากเกาะสักต้องคอกเค้น ขาพเจ้าก็กระโดดโยนตัว
อย่างแรง แต่เท้าหาลังหินไม่ ไพล่เป็นกระโจนลงทะเล
ไป โดยที่มองไม่เห็น เพราะอากาศมืด.

ตอนนั้นขาพเจ้าคนรน้อยอย่างเต็มทเปิดองเด้อคณต่งกหักดา
ออก หับชนมบังหลุดจากมือไป สุ่มดโคต เอ. บ. ช.
อยทมออกข้างหนึ่ง ก็หลุดลอยไปด้วย เหลือแต่มือเปล่าๆ
ทน มือทั้งสองของขาพเจ้าตะกายหินอย่างแรง เพ้อจะเอา
ตัวชน ให้พินาศ แต่ไม่เป็นผล มือทั้งสองของขาพเจ้า
รู้สึกแสบ เพราะได้ถูกเปิดอกหอยทตตอยตามหินครุดมือ.

ในขณะนั้น ขาพเจ้าได้ยืนเดี่ยวจนครวญครางอยู่ใกล้
เพราะความหนาว ขาพเจ้าจึงได้ตะโกนไปยังเขาให้เข้ามา
ช่วย เขาได้ยืนเดี่ยวของขาพเจ้า ก็กรูกันมาช่วยนุดขาพเจ้า
ชน ขาพเจ้ารู้สึกอ่อนเพลียมาก เดินชนไปบนเกาะได้
สักหล่อยกคองหยด แล้วได้มีทหารมาประคองขาพเจ้า
ชนไป.

บนเกาะไม่มีทกำบัง ต่างก็โดนงกนในทแจ้ง ๆ ขาพเจ้า

ได้ไปนั่งรวมอยู่ในพวกที่เขานั่งกัน ข้าพเจ้ามีแต่กางเกงใน
 และเสื้อยัดคอตวอยเท่านั้นทั้งเบยกันด้วย นิ่งหนาวสั่น
 และทหน้าอกเย็นมาก รัดอกหายใจไม่สะดวก ในเวลานั้น
 มีนายทหารคนหนึ่ง ห่มผ้าห่มนอนอยู่ใกล้ ๆ ข้าพเจ้า จะ
 เกิดความสงสัยสารขึ้นมา หรืออย่างไรไม่ทราบ ได้เรียก
 ให้ข้าพเจ้าไปนั่งข้างเขา และได้แบ่งผ้าห่มนอนที่เขาห่มน
 มาคลุมที่ข้าพเจ้า แต่โดยที่ข้าพเจ้ามีร่างกายใหญ่กว่า
 เขามาก แทนที่เขาจะเจียดเอาผ้าห่มให้แค่น้อย กลับต้อง
 เอาผ้าเป็นส่วนใหญ่มา—มาห่อกายข้าพเจ้า เมื่อผ้าห่มหุ้มตัว
 เขาไม่พอ เราทั้งสองใช้วิธีนั่งเบียดกัน เกือบจะกอดกัน
 กว่าได้ ซึ่งข้าพเจ้า ยังนึกถึงบุญคุณของเขาอยู่เต็มอ
 จนบัดนี้.

ความหนาวนี้ ต่างกันงหัดไปบ้าง เดินบ้างทงคน เสื้อผ้า
 ที่ห่มเบยกันหมด ในตอนดึก เวลา ๓ นาฬิกา มี
 คน ๆ หนึ่งมองไปเห็นแสงไฟตะเกียงของเรือ—เดินอยู่ใกล้
 มาก เขาได้ตะโกนร้องบอกผู้ใดคนหนึ่ง ว่ามีความดีใจ ตะล
 ตะถานขึ้นไปด้วย เห็นแต่แสงไฟของตะเกียงเรือเท่านั้น ใน

ไม่ช้า เรือนนั้นก็หายไป ต่างก็รำพึงกันว่า เห็นจะไม่มีหวัง
พบเรือนกันเสียแล้ว ถ้าทางบ้านเราเรื่องเขาจะโหมหนัสดียใจ
กันมาก.

บางคนพูดว่า จะตายอยู่ที่เกาะนั้นแหละ เพราะจวนจะ
ตรุษจีนอยู่แล้ว คงไม่อดอยาก คนที่ชวนไปอยู่บนเกาะ
รวมทั้งไทย และ จีน ๑๕๗ คน เพราะหัดท้าวหนาน ผู้
บังคับการเรือได้สั่งให้เอาตะเบียงกรังไปด้วย มีชาวตงบัง
บรรจุเสบียงอาหาร ในวันรุ่งขึ้น จึงได้แจกจ่ายให้
รับประทานกัน ได้แบ่งให้รับประทานขนมอดะเดกน้อย
เพื่อให้ยังชิวค้อยเท่านั้น เพราะคนที่อยู่บนเกาะมากด้วยกัน
ชาวตงบังบรรจุเสบียงไม่มากนัก ถ้าต้องอยู่หลายวันตะเบียง
กรังนี้ จะหมดเสียก่อนก็ได้.

พอสายขึ้น ฝนตกพรำมาตงแตกต่างคน ก็เบาบาง
ลงมาก ได้มีผู้ไปเห็นผลแอปเปิล-ดอยเป็นแพ-มาติด
ที่ข้างเกาะเป็นจำนวนมาก คงลอยมาจากเรือในคืนที่ลม
แรง ลมได้พัดผ่านไปทางเกาะ ฉะนั้น ผลแอปเปิล จึง
ลอยไปติดอยู่ข้างเกาะ ต่างก็ได้ช่วยกันเก็บผลแอปเปิล

นั้น มารวมไว้ เมื่อถึงคราวแจกข้าวตังบั้ง ก็ได้แจก
 ผลแอบเบ็ดให้ไปรับประทานด้วย ข้าวตังบั้งที่แจกจ่าย
 บางปีปลูกนาเค็ม ฉนั้น ส่วนที่รับแจกไปมีทั้งแข็งและอ่อน
 ด้วยความหิวโหย ข้าวตังที่รับแจก จึงมีรสอร่อยดีมาก
 ผลแอบเบ็ดที่เก็บมา คนในเรือซอมา เพื่อจะฝากให้กิน
 ในเมื่อไปถึงบ้าน.

เกาะน อยู่ทางทะเลจีนไกลจากฝั่งมาก—เป็นเกาะไม่
 ใหญ่นัก โดยที่ตอนบนอยู่เหนือพินน้ำไม่สูงมาก นัยว่า
 นามรสุม คลื่นตลบข้ามเกาะได้ เกาะนชื่อ “ตุงซา” อีก
 นัยหนึ่งว่า “แอตต์เกเตอร์” บนเกาะน มีคนอยู่ ๕ คน เมื่อ
 เวลาเรือไปเกยหินใกล้เกาะ จึงได้เห็นแสงไฟตะเกียงที่จีน
 ถอยมายืนดู จันทอยู่บนเกาะน ทราบว่า ทำหน้าที่เก็บ
 ตำรายาทะเล เขาได้อาหาร และน้ำมาบริโภคน โดยมิเรือ
 มาส่งเป็นคราวๆ เรือที่นำอาหารมาส่ง จากดัดได้รับ
 ตำรายาทะเลบรรทุกไป.

เมื่อเวลาจนพวกรับประทานอาหาร พวกเราที่นั่ง
 อยู่รอบๆ มองไปเห็น คงรู้สึกไม่สบายใจ อาหารของเขา

ชาวกรอน แองเจดกรอน สำหรับเวดานัน รัดจะติดัก
 เพียงใด? จันทอยบ่นเกาะน มักระท่อมเล็ก ๆ เป็นทพก
 อาศัย ในการที่พวกเรามาติดเบียดกันขอเข้าไปพักใน
 กระท่อม เขายินดีให้พักไม่ว่าอะไร ขออย่างเดียว
 แค่อย่าไปแตะต้องอาหาร และน้ำของเขาเท่านั้น.

พวกเรามีสระเบียงกรัง แต่ข้อสำคัญ ขาดน้ำรับประทาน
 ผู้ใดอยากนำขามา ก็หาเอาตามซอก ๆ หินรับประทาน
 ชาวเจ้าเอง ยังเป็นทุกข์ถึงการอดน้ำ จันทมนายกเกาะ
 เขาก็ม่ากต ถ้าปล่อยให้พวกเรารับประทานของเขาแล้ว
 เพียงวันเดียว ก็เห็นจะหมด จันทพวกเรากับจันทอยบ่นเกาะ
 พูดไม่รู้เรื่องกัน จะพูดอะไร ก็ต้องทำมือไขว้กัน ใน
 กระท่อม นเมื่อเขาอนุญาตให้พักได้ ชาวเจ้าผู้หนึ่ง ก็ไป
 มัดวนพกควย คือ เพียงนงเบียดกันเท่านั้น และเพื่อจะหนี
 จากทแฉ่ง ไปอยู่ทรม-รับความอบอุ่น คนที่เขาไปอยู่
 ในทนมมากด้วยกัน และทกคบแคบ คนที่อยู่ภายนอก ยังมี
 อึกมาก เข้าไปไม่ได้ ชาวเจ้านั่งอยู่ในนั้น นานเขาเมื่อย
 เหลือทน ในที่สุด ตัวชาวเจ้าต้องขอความอนุเคราะห์

จากคนผู้หนึ่ง ทนงอยู่ข้างหน้าข้าพเจ้า โดยข้าพเจ้า
 เอนตัวลงนอน เทาทั้งสองของข้าพเจ้า ต้องชวนชพา เขา
 ไต่เอื้อเพื่อเอาหลังของเขาเป็นพนักกรับเท้าของข้าพเจ้า ใน
 ทานข้าพเจ้าจึงนอนได้ ข้าพเจ้าได้ทนอยู่ในที่นี้ ดีกว่า
 ที่จะไปอยู่ข้างนอก.

อาหารที่แจกให้รับประทาน นอกจากข้าวตัง แดะผด
 แอบเบ็ดแล้ว ไม่มีอาหารอื่นอีก จึงมีเรื่องชาเกิดชน
 ค้อมผู้ไปเห็นมุลอจุจระ ที่ไปถ่ายกันไว้ตามริมเกาะ มีดี
 ด้รววิปริต จึงพูดขึ้นดัง ๆ ว่า “นี่ไม่ใช่มุลอจุจระของ
 คนเสียแล้ว”.

พวกเราได้รับทกขัตตรมานอยทบนเกาะนั้น คนแรก
 หนึ่งคน กับอีกสองวันสองคน พอรุ่งขึ้นวันท & ตอนเช้า
 อากาศปลอดโปร่งมาก ผู้บังคับการเรือ จึงได้สั่งให้
 ทหารช่วยกัน เอาเชือกที่เรือผูกโยงมาที่เกาะเป็นราว
 แล้วชนของในเรือผูกมัดห้อยกับเชือก ราวหนึ่งมาที่เกาะ
 เมื่อเอาดังของออกแล้ว ดังกลับไปรับเอาของมาใหม่
 หนึ่ง ในตอนเช้าวันนั้น พวกเราจึงได้เครื่องแต่งกาย

และสิ่งของอื่นๆ มา ของที่ใดคนมา ก็แต่เฉพาะที่อยู่ใน
ห้อง ซึ่งอยู่พบนานทะเล.

ในตอนวนวนเป็นเคราะห์ดีของพวกเรามาก พอได้สิ่ง
ของมาจากเรือแล้ว เวลาเที่ยงเศษ มีเรือไฟค้าขายดำหนึ่ง
แล่นอยู่แต่ไกล ได้เบนหัวเรือมาทางเกาะ ในขณะที่
พวกเราทุกคนต่างก็อดใจหาที่เปรียบมิได้ ต่างกระโดด
โดดเตนกันก้ม บ้างก็เอาผ้าห่มนอนหงยน โบกไปมา
ให้เรือที่-มาเห็น เรือได้แล่นตรงมายังเกาะ-ใกล้เข้ามา
ทุกที ยิ่งเพิ่มความดีใจมากขึ้น ในไม่ช้า เรือก็เข้ามาหยุด
ที่ริมอ่าวใกล้เกาะ กับคนเรือเป็นชาวอเมริกัน ได้ลงเรือ
กรรเชียงมาที่เกาะ พวกเราได้เข้าไปรับรองเขา กับคนเรือ
ที่มา ยินดีจะรับพวกเราทั้งหมดไปขึ้นเมืองจีน แต่ผู้
บังคับการเรือของเรา ขอให้ข้าพเจ้าไปกับเรือที่มา เพื่อ
ไปจัดการให้มีเรือมารับกลับกรุงเทพฯ ส่วนผู้ที่ไม่ไปกับ
ข้าพเจ้า จะรออยู่ที่เกาะ.

ในเวลานั้น มีนายทหารเต็มใจไปกับข้าพเจ้า ๓ นาย
พันจ่า จ่า และพลทหารราว ๒๐ นาย กับมีजनकुติดตามไป

บ้าง พวกทยหนดไปกับข้าพเจ้า ต่างก็ได้ขึ้นของไปลงเรือ
 สำหรับผู้ทรอยุ่ที่เกาะ ผู้บังคับการเรือได้ขอร้องให้
 กับคนเรือจัดโต๊ะเบียงอาหาร และน้ำให้พอควร จนกว่าจะ
 มีเรือไปรับกลับกรุงเทพ ฯ กับคนเรือได้จัดโต๊ะเบียงอาหาร
 และน้ำตามความประสงค์ แล้วเรือก็ได้ถอนสมอออก
 เดินทาง.

พวกเรามาหนึ่ หนั่ยังมอมแมม เนื้อตัวสกปรก
 กับคนเรือได้จัดให้นายทหารพวกเราอยู่ห้องพิเศษ ส่วนจำ
 แะพลทหาร กับจีน ได้จัดให้อยู่ส่วนหนึ่ง อาหารสำหรับ
 นายทหาร กับคนเรือได้ถามข้าพเจ้าว่า จะต้องการให้
 จัดอย่างไร เพื่อความสดวก ข้าพเจ้าได้ขอให้เขาจัด
 เป็นอาหารฝรั่ง ในเวดานั้น เขาได้ส่งคนของเขาให้จัด
 อาหารมาให้พวกข้าพเจ้ารับประทาน อาหารที่ให้รับ
 ประทาน เขาจัดอย่างสำหรับคนโดยสาร์ชนหนึ่ง พวก
 ข้าพเจ้า ได้รับประทาน อาหาร ที่เรือ ตอนบ่ายเป็น เมื่อแรก
 เวดาร์ับประทาน รู้สึกคิดถึงพวกที่ไม่ได้มาด้วยกับข้าพเจ้า
 การมาอยู่เรือ มีความสุข และความสดวก กว่าพวก

ที่รออยู่ที่เกาะเป็นต้นเห็ดอูนนั้น จึงเป็นโชคดีของผู้ที่
ตามมากับข้าพเจ้า.

สำหรับคนที่ได้ตกทุกชด้าบาก—อดอยากมาแล้ว เมื่อ
ได้ขนมปัง, เนย, ชูบ, และกับข้าวอื่น ๆ อีก ที่เขาให้
รับประทานเวลานั้น รวากับได้อาหารทัพพี เมื่อ
รับประทานแล้วรู้สึกอึดอัด หนำซ้ำที่ชูบชด้า ได้มีสัตว์ไล่
ชน กับคนเรือมใจเอื้อเฟื้อกับพวกเรามาก นายทหาร
ที่ไป มีบ๊วยอยู่หนึ่งคน เจ็บที่ตอนเช้า เป็นแผลบวม
และมีหนอง เดินไม่ถนัด และปวดด้วย ข้าพเจ้าได้บอก
กับคนเรือ ขอยามาได้ ที่เรือมีแพทย์ฝรั่งประจำเรือมา
ด้วย กับคนเรือ จึงได้ให้แพทย์ตรวจอาการบ๊วย แพทย์
เห็นว่าควรผ่า จึงจะหายเร็ว เจ้าตัวบ๊วยยินยอมให้ผ่า
แพทย์จึงได้จัดการผ่ารักษา แผลก็ค่อยหายสนิทจน
เป็นที่น่าพอใจเขามาก.

มีเรื่องที่น่ากลัวอีกหน่อย ในเรื่องอาหารที่เรือจัดให้
พวกเรา กับคนเรือขอร้องอยู่อย่างเดียวกันว่า เนยสดที่เรือ
จัดมานั้น จะแบ่งให้พวกเรารับประทานได้เพียงเล็กน้อย

เพราะเรือไม่ได้จัดมากพอ ข้าพเจ้าก็ตอบไปว่า ไม่
จำเป็นก็ได้ เพราะอาหารที่จัดให้รับประทานก็อยู่แล้ว
พวกเราราบกันคิดว่า เหยยเป็นดังสำคัญของเขา ตอนหลัง
พวกเราส่งวนเหยยไว้ให้เขาโดยไม่รับประทาน.

วันที่ ๓ นบแคว่นออกเรือจากเกาะ “ตุงซา” เรือ
ได้เข้าตาแม่น้ำเมือง “นิงโป” เป็นเวด้าเข้า และได้
หยุดเครื่องรืออยู่ทนน ครุหนง มีนารองเป็นจีน นำเรือ
เข้าไปจอดทอดคัมมอข้างโน พอเรือทอดคัมมอเรียบรอยแล้ว
ได้มีหัวหน้าภาษาเป็นฝรั่ง มาทเรือ พร้อมด้วยพนักงาน
ของผูแทนบริษัทเรือกได้มาด้วย เมื่อกับคนเรือ ได้
จัดการกับเจ้าหน้าทภาษาเสร็จแล้ว ก็เบองคั่นอันสำคัญ
ของข้าพเจ้า คือ จะต้องรับตั้งโทรเลขด่วนมายังกองทัพ
เรือ กรุงเทพ ฯ ผูแทนบริษัทเรือ ได้พาข้าพเจ้ากับกัปตัน
เรือไปทหาางของเขา.

เมื่อไปถึงहां ข้าพเจ้าได้เขียนโทรเลขชน ๒ ฉบับ
ฉบับหนึ่ง มขอความมากล็กหน้อย ถึงกระทรวงทหาร
เรือ อีกฉบับหนึ่ง มนอยคา ข้าพเจ้ามาถึงบ้าน ผูแทน

หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

บริษัทเรือ รับอาสาจัดส่งโทรเลขให้ ในตอนเย็นวันนั้น
กัปตันเรือ ได้มีการเลี้ยงหน้าชา แยกตามผู้แทนของ
บริษัทเรือ หัวหน้าภาษา และข้าพเจ้า แต่ก่อนที่จะนัดให้
ข้าพเจ้าไปรับประทานอาหาร กัปตันเรือได้ถามข้าพเจ้าว่า มี
เครื่องแต่งกายพร้อมแล้วหรือไม่ ข้าพเจ้าตอบว่า มีพร้อม
แล้ว ดูกัปตันเรือพอใจมาก เรือที่ข้าพเจ้ามานั้น ปราบกฏ
นามว่า “ยาซู” มาจากฟิลิปปิน กัปตันเรือเป็นชาว
อเมริกัน เรือจอดทอดสมออยู่ที่เมือง “นิงโป”
สองวัน

ข้าพเจ้าได้ถามกัปตันเรือว่า มีคำสั่งอะไรมาบ้างหรือ
ยัง ที่จะให้เรือ “ยาซู” นี้ รับพวกข้าพเจ้าทอดยู่เกาะ—
กัลบังกรงเทพฯ กัปตันเรือตอบว่า ยังไม่ได้รับคำสั่ง พอ
ถึงวันที่สาม กัปตันเรือจะได้รับความตกลงมาอย่างใด
ไม่ทราบ ได้บอกให้ข้าพเจ้าเตรียมที่จะขึ้นไปอยู่บนบก
พอเวลาดำยส่งกันน้อย หัวหน้าภาษา ได้มาจัดการส่งพวก
ข้าพเจ้าไปขึ้นบก พวกข้าพเจ้าได้อำลากัปตันเรือ เขา
แสดงความเสียใจ ที่ไม่ได้รับคำสั่งให้เรือ “ยาซู” รับส่ง
พวกข้าพเจ้าไปกรุงเทพฯ

เมื่อข้าพเจ้าชนบทแถวหัวหน้าภาษีได้จัดที่พักให้ พวก
 นายทหาร ให้อยู่ที่บ้านพักของหมอ มิชันนาริชาวอเมริกัน
 ที่ต่อนคำสนา ทหารอื่น ๆ ได้จัดให้อยู่ส่วนหนึ่ง ส่วน
 พวกजनตามด้วยกัน เจ้าหน้าตรฐบาตเงิน ได้แยกให้ไป
 อยู่ส่วนหนึ่งต่างหาก แถวหัวหน้าภาษี ได้พาข้าพเจ้าไป
 ที่สโมสรฝรั่งในเมืองนั้น ให้ข้าพเจ้าลงนามในสมุดแล้ว
 เขาได้ลงนามกำกับตายเซ็นของข้าพเจ้าอีกทีหนึ่ง แจงให้
 ข้าพเจ้าทราบว่า ถ้าข้าพเจ้ามาเที่ยวที่สโมสรนี้ จะรับ
 ประทานของสิ่งใด หรือจะเล่นเกมใด ๆ ข้าพเจ้าไม่ต้อง
 เสียเงิน แล้วเขาได้ถามข้าพเจ้าถึงอาหารที่จะรับประทาน
 สำหรับพวกนายทหารว่า จะรับประทานชนิดใด เพื่อ
 ความสะดวก ข้าพเจ้าได้บอกให้เขาจัดอาหารฝรั่ง เขาก็
 ตั้งกุก พร้อมด้วยเครื่องมือ และเครื่องภาชนะมาประกอบ
 อาหารให้ นอกจากนี้ ยังถามข้าพเจ้าอีกว่า จะต้องการ
 เหล้าวิสกี้ ไชดา และบุหรืรึการบ้างหรือไม่ ข้าพเจ้า
 ตอบขอบใจว่าไม่ต้องการ แต่เขายังแนะนำว่า ควร
 รับประทานวิสกี้ เพราะเวลานั้น เป็นฤดูหนาว แล้วเขา

ได้สั่งให้ตั้งเหตุดำ และบุหรืชการมาให้ ในการทหั่วหน้าภาษ
มัจตกกรุณาเอือเพือค้อพวักชาฟเจ้าเบ็นอย่างคณ ชาฟเจ้า
ในนามของผูทมาเมือง “นิงโป” ได้แสดงความชอบใจ
เขา และรู้บาดจันค้วยเบ็นอนมาก

ข้าพเจ้าได้พักอยู่ที่บ้านนวดหาดวน กูกทจคมาใหกกเก่ง
 ด้วย บอกใหปรุงอาหารตามรด์ทตองการ กูกททให
 เก่งททใหรบประทาน จมรศเผดเบนทกกใจ ข้าพเจ้า
 รอ ๆ มาหาดวน ไมทราบวจะจคการใหกดับกนเมือใด
 ตามหัวหนาภาษ กยงไมไดคความ

ในระหว่างที่พักอยู่ มีแขกชาวจีน ทั้งหญิงและชาย
มาเยี่ยมเต็มอ พวกเขามาเยี่ยมพวกข้าพเจ้า ได้พูดจา
ปราดเปรื่องอย่างดี ส่วนหัวหน้าภาษาชนเผ่า ได้มีใจกรุณา
แก่พวกเราเป็นอย่างยิ่ง เห็นพวกเราส่วนมากขาดเสื้อผ้า
อันอบอุ่น เราได้ขอแบ่งมาจากเพื่อนฝูงในพวกเขาด้วยกัน
ได้เสื้อผ้ากางเกงสีกากีหลายชุด ส่วนเป็นของยังดี ใช้ได้
ทนนาน ข้าพเจ้าได้จัดให้ไปแจกจ่ายทั้งหมด เท่าที่ได้มา
นอกจากนี้ หัวหน้าภาษา ยังได้มาเยี่ยมพวกข้าพเจ้าเต็มอ

เว้นวัน หรือสองวันบ้าง มาที่ไร ก็มีขนมเค้ก และ
หนังสือพิมพ์ติดมือมาให้—เป็นที่น่าสนใจจริงๆ

ระหว่างที่พิกน มีเรื่องตกใจอยู่ครึ่งหนึ่ง คือในตอน
ที่คนเที่ยงวันหนึ่ง เกิดแผ่นดินไหว ชาวเจ้าอยู่ในบ้าน
เห็นสิ่งท่อยแขวนอยู่ แกว่งไปมา และตวัดกทอยก
กระเทือน พวกชาวเจ้าต่างกังวลกันออกมาจากบ้าน แต่
พอวิ่งออกมาพ้นบ้าน ก็หยุดไหว นับว่าหมดเคราะห์ไปที
บ้านที่ชาวเจ้าอยู่ห่างออกไปมีถนนแคบสายหนึ่ง ถนน
สายนั้นตอนหนึ่งทางประชุมชน บางบ้านได้ทำตัวมั่งคั่งไว้ตาม
ข้างถนน สำหรับผู้เดินไปมาประสงค์จะเข้าไปทำธุระก็
ได้ ไม่ต้องเสียเงิน ที่เขาตั้งตัวมั่งคั่งไว้เช่นนั้น ทราบว่าเขา
มีความประสงค์อย่างเดียวกัน คือต้องการมลอจวาระเพื่อไป
ทำปัยมิก เขามักจะคอยสังเกตตัวมั่งคั่งของเขา ถ้ามีผู้ใด
เข้าไปมั่งคั่ง ภายหลังจวาระไว้มาก ดูเป็นที่ยินดีแก่เขามาก
ที่นาเรือนมาบรรทุกไว้มาก ก็เพื่อ “นิทานเรือน สอน
ให้รู้ว่า ถึงของที่ไม่ดี ก็ยังมีประโยชน์แก่ผู้ทรูจักใช้”

ก่อนหน้าที่จะออกจากเมืองนี้ไป หัวหน้าภาษีได้
มาบอกให้พวกชาวเจ้าเตรียมตัว เพื่อจะไปลงเรือ ไป

เมืองเชียงใหม่ ครั้นเมื่อเขาพาพวกข้าพเจ้าไปลงเรือแล้ว
 เขาจัดให้นายทหารอยู่ชนทหนึ่ง กอนทเรือจะออก เขา
 ได้พาข้าพเจ้าไปเที่ยวชมสวนดอกไม้ของเขา ในเรือน
 กระจกมณฑลไม้เล็ก ๆ หาดยชนิดมากด้วยกัน แล้ว
 เขาได้เด็ดดอกไม้ ดอกทังามได้รังคุดเสื้อของข้าพเจ้า
 และได้กล่าวคำเสียใจ ทข้าพเจ้าจะต้องจากเขาไปแล้ว
 เขาได้อวยพรให้พวกข้าพเจ้าเดินทางไปโดยความสวัสดิภาพ
 ความดีของท่านผู้นี้ ได้ตราตรึงอยู่ในใจของข้าพเจ้าไม่มี
 เสื่อมสูญเลย เรือเที่ยวนี้ มีผู้โดยสารมาก เพราะเพิ่ง
 เสร็จจากเทศกาลตรุษจีน ได้มีคนไปเชียงใหม่กันมาก

ในค่านนั้น เวลารับประทานอาหาร ได้มีฝรั่งหนึ่ง
 รวมโต๊ะเดียวกับข้าพเจ้าหลายคน เขาได้พูดถึงเรือเยี่ยม
 สัมทอปปางลง แล้วพวกเราได้มองมาทข้าพเจ้า เมื่อ
 เสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว มีฝรั่งคนหนึ่ง ได้มีใจ
 เอื้อเฟื้อ ชวนให้พวกข้าพเจ้ารับประทานเหล้าดังอาหาร
 กับเขา เป็นการแสดงไมตรีอันดีต่อพวกข้าพเจ้า รุ่งชน

เช้า เวลาสว่าง เรือท้าวเจ้าไป ได้เข้าเทียบท่าเมือง
 เชียงใหม่ แล้วได้มีพนักงานจีน มาพาพวกท้าวเจ้าขึ้นรถ
 ดากไปพักที่ศาลเจ้าแห่งหนึ่ง ที่รถดากพาไปนั้น ได้เข้า
 ตรอกซอกแซกหลายแห่ง จึงจะถึงศาลเจ้า พวกเราได้พัก
 ที่ศาลเจ้า นิ่งมายาวตพระจีนส่งคนนำให้วพระ มีเคาะ
 เป็นจังหวะ เหมือนดังที่เราเคยเห็นกัน

พวกเรารู้สึกอดใจ ที่ให้มาพักดกวันสักหน่อย
 ท้าวเจ้าก็เดินออกไปคนเดียว เทียวถามจีนที่พูดอังกฤษได้
 ว่ามีฝรั่งใครบ้าง ที่ทำงานรัฐบาลจีนในตำแหน่งสำคัญ
 เขาบอกกับท้าวเจ้าว่า ที่เขาทราบมี ๒ คน คนหนึ่ง เป็น
 นายตรวจใหญ่ฝ่ายภาษี อีกคนหนึ่ง เป็นนายตรวจใหญ่
 ฝ่ายเรือ ท้าวเจ้าก็ได้ไปหานายตรวจใหญ่ฝ่ายภาษี ที่
 ดำเนินงานของเขา แต่ก่อนที่จะเข้าไปหาเขา ได้คิดว่า
 ต้องพูดกับเขาดัง ๆ เพราะหูของเขาค่อนข้างตึง ท้าวเจ้า
 จะบอกเรื่องกับเขา ถึงการอยู่ที่ศาลเจ้า แต่เมื่อพูด
 กับเขาเบา ๆ เขาไม่ค่อยได้ยิน ถ้าท้าวเจ้าจะพูดดังกเกรง
 ว่า เละมันพนักงานของรัฐบาลจีน ซึ่งอยู่ในสำนักงาน

ของรัฐบาลจีน ซึ่งอยู่ในตำแหน่งมากด้วยกันจะได้ยิน
 อาจจะเป็นภัยกับข้าพเจ้าได้ ข้าพเจ้าทำเป็นไปเยี่ยมเขา
 แฉกตากลับ เมื่อออกจากท่นไป ข้าพเจ้าได้ไปหา
 นายตรวจใหญ่ฝ่ายเรือ

มีคนคนหนึ่ง รับอาสาพาไปให้รู้จักสำนักงาน จึง
 เป็นการสะดวกแก่ข้าพเจ้ามากข้าพเจ้าได้เข้าไปหานายตรวจ
 ใหญ่ฝ่ายเรือ เล่าเรื่องที่ไปอยู่ศาลเจ้าให้เขาทราบ และ
 ขอให้เขาช่วยเหลือ ให้พวกข้าพเจ้าได้พักอยู่ในที่ติดต่อก
 หน่อย ในขณะนั้น ข้าพเจ้าเหลือบไปเห็นหนังสือพิมพ์อยู่
 บนโต๊ะ จึงถามเขาว่า มีเรือที่เซี่ยงไฮ้จะไปที่ย่องกงบ้าง
 หรือไม่ เขาตรวจดูหนังสือพิมพ์ ปรากฏว่ามีเรือลำหนึ่ง
 จะไปย่องกงในวันรุ่งขึ้น ข้าพเจ้าได้ขอให้เขาช่วยเหลือ
 เสร็จจากเจ้าหน้าที่จน จัดการให้ส่งพวกข้าพเจ้ากลับ ใน
 ท่นไคหนั้น เขาได้โทรศัพท์ไปยังศาลว่าการต่างประเทศ
 จีน แล้วเขาบอกให้ข้าพเจ้ารออยู่อีกสักครู่หนึ่ง

ข้าพเจ้ารออยู่ไม่ช้า ได้มีข้าราชการจีนคนหนึ่ง มารด
 มาเทศ จะชวนไปหานายตรวจใหญ่ผู้นั้น ก่อนที่เขาจะเข้า

ไป ข้าพเจ้าได้พูดจาอ่อนน้อมเขาให้ช่วยเหลือด้วย เขาก็
 รับปากจะช่วย แล้วเขาก็ได้เข้าไปหานายตรวจใหญ่ สัก
 ครู่หนึ่ง เขาก็ออกมาบอกข้าพเจ้าให้ตามไปกับเขา เขา
 ได้พาข้าพเจ้าไปยังบริษัท เคนเรือชอ “ บัดเดอพีลด์แอน
 สะไว ” ชอศวเรือให้พวกข้าพเจ้า สำหรับนายทหาร
 เขาชอศวชนหนึ่งให้ ส่วนนอกนั้น เขาชอศวอย่างธรรมดา
 ให้ ในระหว่างที่อยู่รอบตัว กรรมการอำนวยความสะดวก
 เรือแห่งนี้ใครจะเห็นคนไทย ท่านเลขาธิการจึงได้พา
 ศวข้าพเจ้าขึ้นไปหา แต่รูปร่างของข้าพเจ้าออกจะมีภาษา
 สักหน่อย พอเข้าไปหากรรมการอำนวยความสะดวกเรือ
 เขาเห็นเข้า แล้งทำทางแปลกใจสักหน่อย และก็ไม่ว่า
 กระไรครั้นแล้ว เลขาธิการจึง ก็ได้พาศวข้าพเจ้าลงมา
 และได้พูดให้ข้าพเจ้าไปรอบตัวเรือที่ศาลาว่าการต่างประเทศ
 จันทเขยงไฮ้ ด้วยท่านหัวหน้าใหญ่ ว่าการต่างประเทศ
 จันทใครจะพบข้าพเจ้าด้วย แล้วเขาจะเลยมอบศวเรือให้
 ทเดียว ข้าพเจ้าก็ไปตามกำหนดนัด

เขาให้ข้าพเจ้ารอพักที่ห้องรับแขก พอสักครู่หนึ่ง ท่าน

หัวหน้าที่ใหญ่ที่กล่าวแล้ว ได้ออกมาให้ข้าพเจ้าพบ ข้าพ
 เจ้าได้แสดงความเคารพ และขอพบใจท่านผู้แทนพวก
 ข้าพเจ้าทั้งหมด ในการที่รัฐบาลจีนช่วยเหลือ จะจัดตั้ง
 พวกข้าพเจ้ากลับ ท่านผู้ใหญ่ผู้นั้น อายุราว ๖๐ ปีเศษ แต่ง
 กายอย่างจีน สวมหมวกดำมุกแดง หน้าตาท่าทางผิ
 ฝาย พูดจาภาษาอังกฤษดี แสดงว่าได้ผ่านเมืองต่างประ
 เทศมาแล้ว ท่านผู้นั้น ได้พูดกับข้าพเจ้าว่า ประเทศสยาม
 เป็นเพื่อนบ้านประเทศจีน และเป็นมิตรของจีนเป็นอย่าง
 ดี รัฐบาลจีนมีความยินดีช่วยเหลือส่งพวกข้าพเจ้ากลับ
 ข้าพเจ้าแสดงความขอบคุณอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดิงานการ
 จีน ได้มอบตัวเรือให้ข้าพเจ้ารีบไป เมื่อข้าพเจ้าได้ถา
 กลับจากคำกล่าวการนั้นแล้ว ข้าพเจ้าได้ตรงไปยังศาลเจ้า
 ที่พวกข้าพเจ้ารอคอยอยู่ ต่างก็กรูมาทักทาย ข้าพเจ้า ได้ถาม
 ถึงการที่ไปจัดการมา เมื่อเขาเห็นหน้าข้าพเจ้ายิ้มแย้ม
 กับเขาดี เขาก็เข้าใจว่า ข้าพเจ้าไปจัดการมาแล้วเรียบร้อยแล้ว
 ในระหว่างที่ข้าพเจ้าไม่อยู่ พวกที่อยู่ศาลเจ้ารีบประ
 ทานอาหารกินแล้ว เหลือข้าพเจ้าคนเดียว พนักงานได้

เก็บอาหารไว้ให้ข้าพเจ้าในเวดานน ข้าพเจ้าตั้งใจจะไป
จัดการสำเริงมา เลยทำให้ไม่อยากอาหาร แต่เพื่อจะมี
ให้เสียกริยา ข้าพเจ้าได้รับประทานอาหารที่เขาจัดไว้พอ
สมควร เมื่อเสร็จจากรับประทานแล้ว ข้าพเจ้าได้บอกให้
พวกเราเตรียมตัวเดินทางไปด้วยเรือ แต่ก่อนที่จะออกจาก
ศาลเจ้า ข้าพเจ้าได้ซื้อรูปใหญ่เทียนใหญ่ พร้อมทั้งกระ
ดาษเงินทอง ทำการสักการะ นมัสการที่ศาลเจ้านั้นและ
ได้มอบเงินค่ารูป เทียน และกระดาษให้กับศิษย์พระ แต่
พระห้ามไม่ให้รับ พระจันทรสถูปัตยัค ที่ข้าพเจ้าได้แสดง
ความเคารพสักการะที่ศาลเจ้านั้น จึงเลยไม่คิดมูลค่าสิ่ง
ของอย่างใด

พวกข้าพเจ้าได้ขึ้นเรือออกจากศาลเจ้า เดินทางตรง
ไปด้วยเรือ ครั้นเมื่อถึงเรือ ที่เรือได้จอดหรง และทอยให้
แก่พวกข้าพเจ้า แต่มสิ่งทวดของอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งใน
เวदानน เรื่อยังไม่ออก ที่เรือไม่มีการจอดเลย ข้าพเจ้า
จึงได้ไปหากัปตันเรือ ขอความอนุเคราะห์ให้ช่วยจัด
เตียงเป็นพิเศษ กัปตันเรือยินดีจัดให้ ก็เป็นอันเสร็จ

จะไป

ถัดจากนั้นไป เป็นเวลาบ่าย ข้าพเจ้าว่าง จึงมีโอกา
สได้เที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ ข้าพเจ้าออกจะรู้สึกมีเกียรติ
สักหน่อย เพราะท่านเลขาธิการฯ ทักถามมาข้างต้น
ได้เออ. พ่อส่งคนมาประจำอยู่กับข้าพเจ้าคนหนึ่ง เพื่อความ
สะดวกแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้รับความสะดวกจากผู้มาก
ที่ได้พาข้าพเจ้าไปเที่ยวในที่ต่าง ๆ เพราะข้าพเจ้ามี
เวลาน้อย

รุ่งขึ้นเช้า เรือได้ออกจากท่าไปฮ่องกง ในระหว่าง
ทางที่ไป เรือได้แวะที่เมืองเอหมิง ซึ่งเป็นเมืองจีนสักเกียน
เพื่อรับบรรทุกสินค้าเพิ่มเติม เป็นโอกาสให้ข้าพเจ้าขึ้น
เที่ยวบนบก เรือจอดอยู่ที่เอหมิงไม่ถึงวัน เมื่อบรรทุก
สินค้าแล้ว ได้ออกเดินทางไปฮ่องกง

ฝ่ายพวกที่อยู่บนเกาะ ซึ่งไม่ได้มาพร้อมกับข้าพเจ้า
ทราบข่าวรัฐบาลจีนได้ส่ง เรือไป รับที่เกาะ ไปขึ้นเมือง
“ฟูเจา” แล้วต่อมา ได้จัดให้ลงเรือไปฮ่องกง พวกที่
ไปอยู่เมืองฟูเจา มีความสุขสบายด้วยกันทุกคนและเมื่อ
ไปถึงฮ่องกง ก็เรียบร้อยสำบัด พวกข้าพเจ้าไปถึงฮ่องกง

กง ได้ไปพบพวกหนังก่อนข้าพเจ้า พอพวกข้าพเจ้าเดิน
ไปจากท่าเรือ พระเณรผู้บังคับการเรือได้พบพวกข้าพเจ้า
จึงได้เรียกให้ไปรวมอยู่ที่โฮเต็ลแห่งเดียวกัน

ในตอนพักอยู่ของกง ยังต้องรอเรือออก หาเรือที่จะ
มาจากฮ่องกงตรงมากรุงเทพฯ ไม่มี มีแต่เรือที่ต้องไป
แวะอีกสองแห่ง เป็นการอ้อมมาก คือออกจากฮ่องกง
ยังต้องไปแวะที่เมืองชวเถา, เมืองสิงคโปร์ แล้วจึงจะ
มากรุงเทพฯ ครั้นจะรอคอย หาเรือจากฮ่องกงมากรุงเทพฯ
จะต้องรอคอยเสียเวลาอีกหลายวัน จึงต้องมากับเรือที่
ต้องไปแวะสองแห่งดังกล่าวมาแล้ว เรือออกจากฮ่องกง
เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึงชวเถาวันที่ ๖ เดือน
เดียวกัน เวลาบ่ายออกจากชวเถาวันที่ ๗ เวลา ๑๖ นาฬิกา

ในคืนวันที่ ๖ ผู้บังคับการเรือ ต้มบ้วยด้วยโรคไข้หวัด
มาระหว่างทาง โรคได้กำเริบขึ้นทุกวันจนกลายเป็นโรค
นิวโมเนีย มีอาการหนักมากเมื่อเรือถึงสิงคโปร์ คือ
วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ อาการบ้วยมากขึ้น ถึงกับ
พูดไม่ได้ เจ้าหน้าที่จึงได้รีบชวนไปรักษาที่โรงพยาบาล

ดึงคโบริครนต่อมาไม่กี่วัน ผู้บังคับการเรือเยี่ยมสมุทร
 ก็ถึงแก่กรรม คงได้แต่เรือรักษาตักดับกรุงเทพฯ พวกที่ไป
 กับเรือเยี่ยมสมุทรทุกคน เว้นแต่ผู้บังคับการเรือ ได้กลับ
 มาถึงกรุงเทพ ฯ โดยสวัสดิภาพ เมื่อวันท ๒๐ มีนาคม
 พ.ศ. ๒๔๖๐ เวลาค่ำรวมเวลาตั้งแต่ออกจากกรุงเทพ ฯ ถึง
 เวลากลับ นับได้ ๕ เดือนเศษ ฝ่ายเรือเดินสมุทรอีกดำหนึ่ง
 ซึ่งมาตาม ๆ กัน กับเรือเยี่ยมสมุทรจากประเทศญี่ปุ่น
 ก็ได้กลับมาถึงกรุงเทพ ฯ โดยสวัสดิภาพเหมือนกัน

ข้าพเจ้าใคร่จะตั้งข้อสังเกต เพื่อเตือนความทรงจำ
 ของท่านผู้อ่านเรื่องนี้ไว้สักหน่อย กล่าวคือเมื่อปี พ.ศ. -
 ๒๔๖๐ โลกเรานิดชึ่ง มีเหตุวปริต—นั้น บัวน เตี้ยเหลื่อ เกิน
 ในกรุงเทพ ฯ พระมหานคร ประดับเหตุอุทกภัย—น้ำมาก
 ที่เมืองชวเกา เกิดอุทกภัย และแผ่นดินไหว ถึงกับบ้าน
 ช้อง เคนส์ถาน ตักโรงเรียนพังทลาย ผู้คนล้มตายเป็น
 เป็นจำนวนมาก ที่เมืองฮ่องกง เกิดอัคคีภัยอย่างร้ายแรง
 ในเมื่อคราวเทศกาล มีการแข่งมาชิงชาวพนเมือง และ
 คนอยู่ตามเมืองใกล้เคียง ได้พากันไปดูการแข่งม้าเป็น

จำนวนมากมาย ได้เกิดอุบัติเหตุเพลิงไหม้ลุกลามไป
 ทอหตมจนคนหนึ่งคน ผู้คนได้ถูกไฟไหม้ ถึงเสียชีวิตนับเป็น
 จำนวนหลายร้อยคน.

ทน ชาวเจ้าจะได้ขอย้อนกล่าวถึงเรือสินค้าอเมริกันชื่อ
 “ ยาส ” เรือสินค้าดำน้ำ มาจากฟิลิปปิน เดินทางจะไป
 เมืองนิงโปในประเทศจีน ในตอนทเรือเดินทางเกาะ แต่
 เป็นหนทางห่างไกลกันมาก มฤตเหตุเรือจะมาที่เกาะ
 ได้ความว่า ในวันนั้น เวลาราวเที่ยงเศษ กัปตันเรือ ได้ลง
 บันไดจากสะพานเดินเรือ จะไปข้างล่าง คนถือท้ายเรือ
 มองไปที่เกาะ เห็นเรือใหญ่ดำหนึ่ง หอนตะแคงอยู่ข้าง
 เกาะ จึงได้บอกกัปตันเรือ กัปตันเรือได้ต้องกวดองดูแล้ว
 เข้าใจว่าคงเป็นเรืออัปปาง จึงได้สั่งให้หันหัวเรือไปทาง
 เกาะ เพื่อดูให้ทราบแน่ ครั้นเรือเดินไปใกล้เข้า ก็เห็นอา
 ณัติสัญญาณจากเกาะเป็นผ้าโบกไปมา กัปตันเรือเข้าใจ
 ว่า คนที่บนเกาะคงเรียกให้เข้าไปช่วย กัปตันเรือ จึงได้
 นำเรือเข้าไปใกล้เกาะทุกที จนเห็นเบนนทแนนอนว่า คน
 อยู่ทเกาะขอความช่วยเหลือ เรือจึงได้เดินเข้าไป ทงตมอ

จอบโกดเกาะ ทำการช่วยเหลือ ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมา
แล้วข้างต้น.

เรื่องโทรเลขที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เมื่อ
ไปถึงเมืองหนึ่งไปในประเทศจีน ข้าพเจ้าได้ส่งโทรเลข
ด่วนแจ้งเรื่องเรือเยี่ยมสมุทรเกยหินใต้โครกอบปาง ไปยัง
กระทรวงการทหารเรือกรุงเทพฯ ๑ ฉบับ และมีไปถึง
บ้านของข้าพเจ้า ๑ ฉบับ ส่วนโทรเลขที่ไปถึงกระทรวง
ทหารเรือ มีถ้อยคำมากสักหน่อย แต่ส่วนโทรเลขที่มีถึง
บ้าน มีถ้อยคำ โทรเลขถึงบ้านมาถึงกรุงเทพฯ ก่อน ทาง
บ้านเมื่อได้รับโทรเลขแล้ว ความก็กระจายไปต่างก็
ใจทักจรรกันใหญ่

ความทราบไปถึงข้าราชการ^{การ}คนหนึ่ง จนที่สุดชาว^ชนั้น ก็
ไปถึงกระทรวงการทหารเรือ ทางกระทรวงยังมิได้รับ
โทรเลขก็เดยดอบส่วนกันใหญ่ แต่ก็ยังไม่มีโทรเลขมา
ข่าวเรือเยี่ยมสมุทรอบปางก็ได้กระจายออกไปทุกที่ ความ
ทราบไปถึงญาติพี่น้อง ของผู้^{ผู้}ที่ไปกับเรือ ต่างก็ เป็นทุกข์
และได้รับเร่งไปฟังข่าวที่กระทรวง จนอีกหลายชั่วโมง

กระทรวงจึงได้รับโทรเลข เหตุที่โทรเลขมาช้า จะเป็น
ด้วยประการใดไม่ทราบ แต่เวลานั้น ก็เป็นเวลามหา
สงคราม

ข้าพเจ้าขอจบเรื่องเรือเยยมสมุทรออกไปข้างแต่เพียงน
บันทึกนี้ คงเขียนไว้ในราว พ.ศ. ๒๔๘๐ ให้หมดแล้ว
เหตุการณ์ตลอดมาจนถึงตอนหนึ่ง-บันทึก ก็เป็นเวลาสงคราม
ถึง ๓๖ ปีเต็ม ตัวเรายังคงไว้ตามต้นฉบับทุกประการและ
เนื้อความทั้งหมดก็คงไว้ตามเดิมเหมือนกัน.

พิมพ์ที่ ร.พ. ห้างสมุด เลขที่ ๗ ตรอกโรงเลียงเด็ก
พระนคร นางอุบล เปื้องวานิช ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

